क्षेमेन्द्र विरचित

अवदानकल्पलता

भाषानुवादक

मीन बहादुर शाक्य

प्रकाशक

शाक्य जः (प्रा.) लि.

ओमबहाल, काठमाडौं, नेपाल

ने.सं. ११२५

प्रकाशक :
शाक्य जः (प्रा.) लि.
शाक्य जः प्रा. लि.
ओमबहाल, काठमाडौ, नेपाल
फोन: ४-२६०६०८, ४-२६०१८५
फ्याक्स: ९७७-१-४२६५६ ०६
इमेल: shakya@mangal.wlink.com.np

न्हापागु संस्करण :- १००१ प्रति

बुद्ध सम्बत् :- २५४८
नेपाल सम्बत् :- ११२५
विक्रम सम्बत् :- २०६१
ईश्वी सम्बत् :- २००५

आवरण किपा : शाक्यमुनि बुद्ध
सौजन्य: www.dharmamedia.org

आवरण डिजाइन: मल्लिका शाक्य

ISBN: 99946-34-17-8

भाषा संशोधक: हेराकाजी बज्राचार्य
अनुवाद सहयोगी, कम्प्यूटर सेटिंग व डिजाइन : मिलन शाक्य

मू: ५००/-

थाकू :
शाक्य अफसेट प्रेस (प्रा.) लि.
शाक्य अफसेट प्रेस (प्रा.) लि.
ओमबहाल, काठमाडौ, नेपाल
फोन: ४-२६०६०८, ४-२६०१८५ फ्याक्स: ९७७-१-४२६५६०६
इमेल: shakya@mangal.wlink.com.np

मन्तुना

छगू न्हूगु पद्धति, छगू न्हूगु जः

'अवदान' धायेमात्रं हे शान्तिनायक शाक्यमुनि भगवान् बुद्धया पूर्वजन्मया घटनाप्रधान जीवनया खँ दुथ्याकातःगु बाखं-धुकू (A Store-House of Legends) भीगु न्ह्यःने दंवइ। थथे हे 'कल्प' धायेमात्रं नं भीसं छु छु वस्तु मतिइ ल्वीकल उगु उगु वस्तु प्राप्त जुइगु सि (फलफूल) सयाच्वंगु सिमा (A tree yielding whatever is wanted of it) धैगु अर्थ बोध जूवइ। थ्वयागु मेगु नां खः कल्पद्रुम, कल्पवृक्ष वा कल्पतरु। थथे हे हानं 'लता' खँग्वःया अर्थ खः स्वांमा, सिमाया कचा, लहरा, दँ, पल्लव अथवा हः। तर थ्व अवदान कल्पलतास प्येपुनाच्वंगु 'लता' खँग्वःया अर्थ छ्यायेबलय् धाःसा थ्वया मेगु हे लक्षार्थ अथवा प्रतीक लक्षण (Metaphor) जूवइ गथेकि अवदान कल्पलता धायेबलय् अवदान कल्प हः (थन हःया अर्थ खः ह्वा, अध्याय, परिच्छेद, सर्गः, लू) गथेकि अवदान कल्प छहः, अवदान कल्प निहः, अवदान कल्प स्वहः इत्यादि।

इसवीया न्यागूगु शताब्दीपाखेयाम्ह नांदंम्ह बाखंच्वमि क्षेमेन्द्रया अमर कृतिकथं प्रख्यातगु थुगु 'अवदान कल्पलता' (थ्वयागु मेगु नां खः बोधिसत्त्वावदान कल्पलता) धयागु साप हे तःधंगु ग्रन्थरत्न जुयाच्वन। थुकी दुनेच्वंगु ज्ञानगुणया खँ, अर्ति उपदेश नीति दर्शनया खँ, अले हिसिदयेक जीवन्त यानाः न्ह्याकातःगु थी थी बाखं साप हे च्वन्ह्यानाच्वंगु जुल। भीगु जीवन पद्धति, भीगु जीवन दर्शन च्वन्ह्याकेत भीत भीगु इच्छा आकांक्षा व आवश्यकताकथं भीत छु छु माःगु खः भीत मालाच्वंगु फुक्क वस्तु थुगु हे अवदान कल्पलताय् दुवालाः ल्वीके फइगु जुयाच्वन। थुकी दुनेच्वंगु थी थी वस्तुया श्रोतया हलंज्वलं (Source Materials) व बाखंया तत्त्वत (Story - Elements) थुलि महत्त्वपूर्ण व उपयोगीसिद्ध जुयाच्वंगु जुल थ्वयात हे कयाः छत्वाःचा खँ न्ह्यथने। वास्तवय् धर्मकर्म यानाः जुइपिन्त, षड्पारमिताया जीवन शैली हनाजुइपिन्त, चिन्तना मनन व दर्शनया विषय वस्तुस दुबिनाजुइपिन्त,

रोचकगु रूपक, बाखंया माध्यमं उपमा दृष्टान्त न्ह्यब्वया: ज्ञान गुणया खँ सीका थुइका कनाजुइपिन्त ला थुगु अवदान ग्रन्थरत्न अमूल्य व अद्वितीय हे जुइगु जुल। लेखक, कवि, साहित्यकार, उपन्यासकार, नाटककार, कलाकारपिंत नं थ्व अवदान ग्रन्थरत्न मनचिन्ते भ्फोली तुल्य हे जुइगु जुयाच्वन।

इसवीया न्हय्गू शताब्दीया पूर्वार्द्ध कालयाम्ह महाकवि नाटककार श्रीहर्ष अवदान कल्पलतास च्वंगु (ल्या: १०८) जिमुतवाहन बाखंयात कया: हे विश्वप्रसिद्धगु शास्त्रीय संस्कृत नाटक 'नागानन्द' च्वयावन। सन् १९५६ स धर्मोदय सभाया तत्वावधानय् नेपालय् जूगु चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलनया लसताय् अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रं व:पिं बौद्ध विद्वान्पिं, विदुषीपिं, पाहाँपिनिगु न्ह्य:ने नेपाल संस्कृत नाटक समितिं सिंहदरबारया नाचघरय् थ्व हे नागानन्द नाटक (अवदान कल्पलतास च्वंगु राज-कुमार जिमुतवाहनयागु) मञ्चन याना: क्यंगु जुल। नोवेल पुरस्कार विजेता विश्व-कवि रवीन्द्र नाथ टायगोरं नं थ्व हे अवदान कल्पलतास च्वंगु ल्या: ७५ या बाखं प्रतीत्यसमुत्पादावदानया लिधंसाय् थ:गु अमरगु काव्यकृति "अभिसार" सिर्जना यानावंगु जुल। छम्ह रोथेनवर्ग नांम्ह मय्जुं ला अवदान कल्पलता विषयस शोध ग्रन्थ हे च्वया: विद्यावारिधि (Phd) या उपाधि नं का:गु जुल। आदि आदि।

अवदान ग्रन्थरत्नस च्वंगु बाखंया सन्दर्भय् नेपा:यागु थ:गु हे खँ न्ह्यथनेबलय् नं अतिकं महत्त्व व विशेषतां जा:गु तथा स्थानीय तीर्थस्थल हे जुयाच्वंगु अवदान माहात्म्यया प्रसंग नं न्ह्यथनेबह:जूवइ। गथेकि सकोदे (शंखपुर) स च्वंगु मणिचूड अवदान (मणि शैल महावदान), काभ्रेया नमोबुद्ध (नमरा) नाप स्वापू दुगु महासत्त्व अवदान तथा यलदे (ललितपुर) नाप स्वापू दुगु श्रृंगभेरी अवदान ज्वलन्त रूपं दसू जूगु दु।

थुकी महासत्त्व अवदानयात कया: शाह जुजु राजेन्द्र विक्रमं नेपालभाषाय् च्वयावंगु महासत्त्व पूधाप्याखं (पूर्णाङ्गी नाटक, महासत्त्व राजकुमारं नयेपित्याकाच्वंम्ह मचाबूम्ह मांधुँयात थ:गु ला ध्यना: नकीगु बाखं प्रधानगु) नं च्वय् न्ह्यथने धुनागु चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलनया हे लसताय् नास:खलकं नेपा:यागु परम्परागत मौलिक शैली न्ह्यब्वयाक्यंगु जुल। मणिचूड अवदानसच्वंगु (जुजु मणिचूडं लोकया कल्याणार्थ थ:गु छ्यनय्च्वंगु मणि दान याइगु, खड्गजोगिनीं जुजुयात रक्षा याइगु) बाखं दुथ्याकात:गु बाखंयात हे कया: भाँदे (बनेपा) या नाटककार भाजु ज्ञानकाजी मानन्धरं नं खड्ग जोगिनीया नामं पूधा:प्याखं (नाटक) च्वया: पिथनेधुंकूगु जुल। यल देशय् (ललितपुरस) प्रचलितगु श्रृंगभेरी अवदान (छम्ह पतिव्रताम्ह मय्जुं थ:गु सतित्वया प्रभावं थ:म्ह पूर्वजन्मया भा:त (म्यय् जुया: जन्म कया सीम्ह) यात

म्ययूयागु हे न्यकू पुयाः म्वाकीगु बाखं दुथ्याःगु) नाप स्वापू दुगु यलदेया न्यकू जात्रा (नौबाजा व मतया) थौंतक नं चालू हे जुयाच्वंगु जुल। यलदेया हे उकुबाहाः, भिंछेबाहाःयापिं प्याखंस्यनामि कलाकारतयूसं वीरकुश अवदानस च्वंगु बाखंचुया हे लिधंसाय् वीरकुश पूधाप्याखं (खःप्याखं) लांलां क्यनावंगु जुल। अले थीथी अवदानया हे आधारय् कलाकारितां जायेकाः च्वयातःगु पौभा, बिलंपौ गुन्हुपुन्ही भ्ताः थीथी बाहाबहिली ब्वइगु थितिरीति गुथि दहेदनि।

स्वनिगलय् न्हापा त्वाःत्वालय् बाखं कंकेगु परम्परा व थितिरीति नं ब्वल्हनाच्वंगु जुल, गनं ललितविस्तरस च्वंगु बुद्ध जीवनीया बाखं सा, गनं अवदानशतक, अवदान कल्पलतासच्वंगु बाखं। यैंदे (कान्तिपुर) या ओमबहालय् च्वंम्ह पं. निष्ठानन्द वज्राचार्य (संस्कृत भाषां मांभाषाय् ललितविस्तर व भद्रकल्पावदान हीकूम्ह) च्वयावंगु व कनावंगु बाखंनं ला नेपाल भाषाया विकासक्रमय् वसपोल पं. निष्ठानन्दयात 'गद्यगुरु' या मान्यतां हे हनेगु यात। थथे हे यलय् पं. आशाकाजी वज्राचार्य नं थीथी अवदानया बाखं कनेगुलि अतिकं लोकंह्वाःम्ह जुल। यलया बोधि परिषदं वसपोल पं. आशाकाजीयात 'अवदानरत्न' धैगु उपाधि हे देछाःगु जुल। थथे हे यें देशय् बाखं कनीगु भ्वलय् पं. बद्रीरत्न गुरुजु नं कथावाचस्पति हे जुल। थथे हे थीथी अवदानयात कयाः लोकंह्वाक बाखं कनावंपिं मेमेपिं नांदंपिं पण्डित गुरुजुपिं (पं. रत्नबहादुर वज्राचार्य, पं. अमोघवज्र वज्राचार्य, पं. जीवरत्न वज्राचार्य, लाखे गुरुजु [पं. तेजरत्न वज्राचार्य] आदि) नं मदुगु मखु।

थथे स्वनिगःया नेवाःतयूगु जनजीवनय् अवदान ग्रन्थ रत्नस न्ह्यब्वयातःगु थीथी बाखंपाखें प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपं आपालं प्रभाव लानाच्वंगु खने दु।

आः हानं अवदान कल्पलताया हे सन्दर्भय् छत्वाःचा मेगु खँ न्ह्यथने। न्हापा न्हापाया इलय् नेपाल मण्डल स्वनिगलय् महायानी बौद्ध ग्रन्थया अपार भण्डार हे दुगु जुयाच्वन। छगू कथं उगु इलय् स्वनिगः बौद्ध ग्रन्थया तःधंगु संकलन, संरक्षण व प्रदर्शन स्थल जूगु लिसे लिसे बौद्ध धर्म दर्शनया अध्ययन, अन्वेषण व अनुसन्धानया नं केन्द्र हे जुयाच्वंगु जुल।

उथाय् अर्थात् सन् १८१५ पाखे जूगु सुगौली सन्धी (नेपाल व अंग्रेजी कम्पनी सरकारया दथुइ जूगु युद्धया लिच्वःकथं जूगु) अनुसार, स्वनिगलय् अंगरेज राजदूत च्वनीगु जुसेलिं, लिपा थन स्वनिगलय् ब्रेन ह्यूगटन हडसन (Brian Houghton Hodgson) नांम्ह, बौद्ध धर्म दर्शनस आपालं मन क्वसाःम्ह विद्वान् व च्वमि राजदूतया सहायक जुयावःगु जुयाच्वन। छुं दँ लिपा वयूकः थःहे राजदूत नं जूगु जुल। वयूकः नेपालय् जम्मा २१ दँ च्वनावंगु जुल। थुगु हे इलय् यल महाबौद्धया छम्ह

धुरन्धरम्ह बौद्ध विद्वान् पं. अमृतानन्द वन्देजुं वय्कः अंगरेज राजदूत हडसनयात बौद्ध धर्म दर्शन स्यनेकने यायेगुली आपालं ग्वाहालि याःगु जुयाच्वन, वय्कःयागु लागी धर्मकोश ग्रन्थ तक नं दयेकाब्यूगु जुयाच्वन, हानं स्वयं थःम्हं मांभाषाय् वीरकुश अवदान च्वया पिथंगु जुयाच्वन।

अनंलि दकसिबे महत्त्वपूर्ण खँ ला थ्व हे जुल कि पं. अमृतानन्दयागु सल्लाह व ग्वहालिकथं हे अंग्रेजी राजदूत हडसनं स्वनिगलय्च्वंगु अपार महायानी बौद्ध धर्म दर्शनया पाण्डुलिपि ग्रन्थत संकलन यानाः नेपालय् च्वनेगु थःगु कार्यकाल सिधेवं स्वसः व चय्छप्वः (भारि) (The total number of 381 bundles) बौद्ध धर्म दर्शनया थीथी पाण्डुलिपि ग्रन्थरत्न भारतय् ज्वनावंगु जुयाच्वन। थनं लिपा नेपालं यंकूगु थ्व हे महायानी बौद्ध धर्म दर्शनया ग्रन्थं (अवदानकल्पलतां) बौद्ध धर्मया इतिहासय् छगू न्हूगु ह्यूपा हःगु जुल, थुकिया विवरण थथे खः –

भारतय् महायानी बौद्ध धर्मसम्बन्धी सफूत पूर्णरूपं हे तनावन। थुज्वःगु सफूया अनुवाद ग्रन्थ धाःसा चिनिया भाषाय्, जापानी भाषाय् व तिब्बती भाषाय् दुगु जुल। महायानी बौद्ध ग्रन्थ साहित्य आपालं यानाः संस्कृत भाषाय् तथा ल्वाकज्याःगु संस्कृत भाषाय् च्वयातइगु जुल। बौद्ध ग्रन्थया अध्ययन अन्वेषण याइपिं विद्वान्तय्सं संस्कृत भाषाय् च्वयातःगु बौद्ध ग्रन्थ प्रायः न्हने धुंकल जुइ तक नं धायेगु यात।

सन् १८३३ स अंग्रेज सरकारयापाखें नेपालया राजधानी काठमाडौंस भाजु ब्रेन ह्यूगटन हड्सन आवासीय राजदूत नियुक्त जुल। वय्कलं स्वनिगलय् सन् १८४३ या अन्त्यतक थःगु ओहदायागु ज्या यानादीगु जुल।

थुगु हे इलय् वय्कलं स्वनिगलय् संस्कृत भाषां च्वयातःगु बौद्ध ग्रन्थया पाण्डुलिपि ३८१ प्वः लुइकादिल। वय्कलं थःम्हं लुइकागु फुक्क महायानी बौद्ध ग्रन्थ सम्पादन व प्रकाशनया लागी थीथी प्रज्ञाप्रतिष्ठान व सफूकुथियात लःल्हानादिल। थनंनिसेंतिनि सीदत कि संस्कृत भाषाय् च्वयातःगु बौद्ध ग्रन्थत पाली भाषाय् च्वयातःगु बौद्ध ग्रन्थपाखें आपालं पानाच्वंगु दु धइगु। अले, थ्व नं सीदत कि चीन, जापान, तिब्बत आदि देशय् च्वंगु महायानी बौद्ध ग्रन्थत संस्कृत भाषाय् च्वयातःगु महायानी बौद्ध ग्रन्थनाप आपालं ज्वःलानाच्वंगु दु धइगु।

माध्यमिक दर्शन परिचय, पौ ३-४,
च्वमि जैदेव सिंह

Books on Mahayana Buddhism were completely lost in India. Their translation existed in Chinese, Japanese and Tibetan. Mahayana literature was written mostly in Sanskrit and mixed Sanskrit. Scholars who had made a study of Buddhism hardly suspected that there were books on Buddhism in Sanskrit also.

Mr. Brian Houghton Hodgson was appointed Resident at Kathmandu in Nepal in 1833, and served in this capacity up to the end of 1843.

During this period, he discovered there 381 bundles of manuscripts on Buddhism in Sanskrit. These were distributed to various learned societies for editing and publication. It was then found out that the Buddhism in the Sanskrit manuscripts was greatly different from that of the Pali Canon, and that the Buddhism in China, Japan, Tibet etc. was very much similar to that of the Sanskrit works.

Jaidev Singh

An Introduction to Madhyamika Philosophy, pp. 3-4

भाजु हड्सनं नेपालं लुइकाः यंकूगु महायानी बौद्ध ग्रन्थत बङ्गाल एशियाटीक सोसाइटीयात नं प्राप्त जूसेंलि, उगु इलय् अनया पुस्तकालयस ग्रन्थपाल जुयाच्वनादीम्ह विद्वान् डा. राजेन्द्रलाल मित्रजुं नेपाःपाखें वःगु महायानी बौद्ध ग्रन्थया छगू विस्तृत सूची (Catalogue) दयेकाः 'नेपाःया संस्कृत बौद्ध साहित्य' (The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal) नामं छापासफू सन् १८८२ स न्हापां पिकयादिल । लिपा वय्कलं हे सन् १८८८ स महायानी बौद्ध नवग्रन्थमध्यय् दकसिबय् च्वन्न्यानाच्वंगु दार्शनिक सफू 'अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता' नं छापा सफूया रूपय् पिथनादिल । थनंलि नेपालय् लुइकाः यंकूगु महायानी बौद्ध ग्रन्थया थीथी प्रचार भारत व भारतं पिने यूरोपपाखे नं न्यनावंगु जुल । थ्वहे प्रसङ्गय् अष्टसाहस्रिकायागु प्रस्तावनाय् थथे च्वयातःगु जुल ।

अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमितायागु दकलय् न्हापांगु संस्करण श्री राजेन्द्रलाल मित्रपाखें सम्पादित जुयाः सन् १८८८ स इन्डिया, कलकत्ताय् पिथंगु जुल ।

थुगु संस्करण खुगू हस्तलिखित ग्रन्थय् आधारित, गुगुमध्यय् न्यागू ला थीथी विद्वान्‌पिसं नेपालं लुइकूगु जुल, अले छगू मूल नेपाःयागु बंगाली लिप्यन्तर खः ।

The Astasahasrika Prajnaparamita was first edited by Rajendra-lal Mitra (R in marginal preferences) and published in Biblio-theca Indica, Calcutta, 1888. This edition was based on six Mss, five of which were obtained by different scholars from Nepal and one was a Bengali transcript of a Nepalese original.

Dr. P. L. Vaidya : Introduction
The Older Editions of Astasahasrika

थ्व हे नेपाःया 'संस्कत बौद्ध साहित्य' (The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal) सफूया धलखय् बियातःगु विवरणकथं उगु इलय् नेपालं कलकत्ताय् एसियाटिक सोसाइटीया पुस्तकालयय् जक थ्यंगु अवदान ग्रन्थया ल्याः *नीगू* दुगु जुयाच्वन, थुकिया नां थथे खः –

(१) अशोक अवदान (२) अवदान शतक (३) भद्रकल्प अवदान (४) बोधिसत्त्व अवदान (५) बोधिसत्त्वावदान कल्पलता (१०८ पु बाखं दगु थुगु वृहत् अवदानकल्पलता ग्रन्थरत्न गुगु कि छिस्करया ल्हातिइ नेपाल भाषाय् अनुवाद जुयाः लानाच्वंगु दु) (६) दिव्यावदान माला (७) द्वाविंश अवदान (८) कल्पद्रुम अवदान (९) कपिष अव-दान (१०) कठिन अवदान (११) महावस्तु अवदान (१२) मणिचूड अवदान (१३) पिण्डपात्रावदान (१४) रत्नमाला अवदान (१५) सप्तकुमारिका अवदान (१६) सुगत अवदान (१७) सुमागधा अवदान (१८) उपोषद अवदान (१९) वसुन्धरा व्रतोत्पत्ति अवदान (२०) वीरकुश अवदान ।

निगूगु योगदानया प्रसङ्ग खः संस्कृत अर्थात् संस्कृत भाषाय् च्वयातःगु बौद्ध ग्रन्थ कृति, गुगु कि भाजु हड्सनं नेपालय् आपालं संख्याय् लुइकादिल । नेपालय् थथे महायानी बौद्ध ग्रन्थ आपालं सुरक्षित दु धइगु खँ वय्‌कःया समय न्ह्यः सुनानं मस्यूगु जुल । अले वय्‌कलं लुइकादीगु महायानी बौद्ध ग्रन्थया प्राप्तिं बौद्ध इतिहासय् हे पूर्णतः ह्यूपाः हःगु जुल, थ्व खँ थुगु शताब्दीया पूर्वार्द्ध पाखें यूरोपय् न्यनावन । गुलि महायानी बौद्ध ग्रन्थ वय्‌कलं लुइकादिल

थुकियागु पूरा ल्या: सीमदु, अथे नं विश्वास या:कथं वयुकलं लुइकादीगु ग्रन्थत बांलाक ब्वथला: पञ्जीकरण यात धा:सा २०० गू निं थ्यनी। थुज्व:गु कृतियागु ३८१ प्व:यागु प्रति यूरोपया विद्वान्पिनि न्ह्यःने उपलब्ध जूवनेमा धइगु हेतुं वयुकलं इनाब्यूगु जुल। अले बङ्गालया एशियाटीक सोसाइटीयात जक हे १७९ थीथी कृति दुगु ८६ प्व: वयुकलं ल:ल्हानादिल, थथे हे लण्डनया शाही एशियाटीक सोसाइटीयात ८५ प्व:, इन्डिया अफिस लाइब्रेरीयात ३० प्व:, बोडलियन लाइब्रेरी अक्सफोर्डयात ७ प्व:, सोसाइटी एशियाटीक व एम्. बर्नफयात १७४ प्व: । थ्व लिपा न्ह्यथनागु संकलन जक फ्रान्सया बिब्लियोथेक नेशनलय् दुथ्याकात:गु जुल।

नेपा:यागु संस्कृत बौद्ध साहित्य
भूमिका *XXXV-XXXVI*
च्वमि राजेन्द्रलाल मित्र

The second contribution refers to Sanskrit-Buddhist works, of which Mr. Hodgson discovered a great number in Nepal. The existence of these was before his time perfectly unknown, and his discovery has entirely revolutionized the history of Buddhism as it was known to Europeans in the early part of this century. The total number of works discoverd is not known, but it is believed that the works when carefully arranged and indexed will amount to about two hundred. Copies of these works to the total number of 381 bundles have been distributed so as to render them accessible to European scholars. Of these eighty-six bundles comprising 179 separate works were presented to the Asiatic Society of Bengal; 85 to the Royal Asiatic Society of London; 30 to the India Office Library; 7 to the Bodleian Library, Oxford; 174 to the Sociate Asiatique, and M. Burnouf. The last two collections have since been deposited in the Bibliotheque National of France.

Rajendralal Mitra
The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal, Preface
xxxv-xxxvi

भारत देशय् लुप्त जुइधुंकूगु महायानी बौद्ध ग्रन्थत नेपालय् लुइका:, विश्वया खुगू तसकं नांदंगु सफूकुथिइ इनाब्यूम्ह भाजु ब्रेन ह्यूगटन हड्सनयागु जीवनी च्व:म्ह सर डब्लू. डब्लू. हन्टरं छथाय् थथे खँ न्ह्यथंगु जुल –

बंगाल एशियाटीक सोसाइटीयागु सफूकुथिइ नेपालं लुइकाह:गु महायानी बौद्धग्रन्थत अध्ययन याना: अनया ग्रन्थपाल डा. राजेन्द्रलाल मित्रं "नेपा:यागु संस्कृत बौद्ध साहित्य" (The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal) विवरणात्मक सूचीपत्र दयेका: सफूया रूपय् गुगु पिथन - व सफू भिंगुगु शताब्दीया विद्वद् जगतय् दकसिबय् त:धंगु उपलब्धि जुल धा:सां छुं पाइमखु ।

थ्वहे सफूतिं भारत, यूरोप व अमेरिकायात महायानी बौद्ध ग्रन्थसम्बन्धी आपालं जानकारी प्रदान यात ।

भारतय् बंगाली साहित्य थ्वहे सफूतिइ च्वंगु स्रोत, साधन व सामग्रीया लिधंसाय् आपालं ब्वलंगु जुल। विश्वकवि रवीन्द्रनाथ ठाकुरं थ:गु गुलिखे चिनाखँ व नाटकयागु लागि थ्वहे सफुतिं हलंज्वलं (Raw material) छय:गु जुल, दसूकथं थथे –

कवि (विश्वकवि रवीन्द्रनाथ ठाकुर) जुयात अतिकं य:गु सफू "नेपा:यांगु संस्कृत बौद्ध साहित्य" (The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal), कविजुं थ: उखेथुखे चा:ह्यूवनीबलय् न्ह्याबलें नापं यंकीगु जुयाच्वन (छिन्नपत्र, पौल्या: ७४, मार्च १८९३)। "कथा" (सन् १९०० स पिथंगु) नांगु सफुतिइ च्वंगु च्यापू चिनाखँया स्रोत सामग्री ला राजेन्द्रलाल मित्रजुयागु हे सफुतिं माला: ल्यय़ाकयात:गु जुल, थ्व खँ चिनाखँ मुनाया न्ह्यखँय् धयात:गु नं जुल। मौलिक स्रोत सामग्रिइ कविं छुं छुं हीकूगु दु, तर छुं छुं भतीचा जक अले थ्व चिनाखँया नियमकथं पायृछि नं जू। "कथा" स च्वंगु क्वय् न्ह्यब्वयागु चिनाखँय् च्वंगु बाखंया हलंज्वलं 'नेपा:यागु संस्कृत बौद्ध साहित्य सफूतिं हे का:गु भ्रीसं खंकेफु, गथेकि –

श्रेष्ठ विक्ष (अवदान सतक ल्या: ५५, पौ ३३ पाखें), पूजारिणी (अवदान सतक, ल्या: ५४, पौ. ३३), मूल्य प्राप्ति (अवदान शतक, ल्या: ६, पौ २० पाखें), मस्तक विक्रय (महावस्तु अवदान, पौ १५३-४ पाखें), परिशोध (महावस्तु अवदान, पौ १३१ पाखें), अभिसार (बोधिसत्त्वावदान कल्पलता ल्या ७२ पौ ६६ पाखें), सामान्य क्षति (दिव्यावदानमाला, ल्या: १०, पौ ३११ पाखें), नगरलक्ष्मी

कल्पद्रुमावदान, ल्याः १६, पौ २९६-७ पाखें) । पूजा-रिणी व परिशोध धयागु निपू चिनाखँ लिपा नृत्य-नाटिका (Dance–drama) स हीकूगु जुल ।

विश्वकवि रवीन्द्रनाथ ठाकुरजुया 'राजकुमारी मालिनी' पात्र महावस्तु अवदान (पौ ११८ पाखें) याम्ह हे खः, कविजुं थःगु नाटकय् व मिसायात मालिनी नामं नायिका यानातःगु खः । थथे हे महावस्तु अवदान (पौ १३८-४१ पाखें) व कुश जातक (पौ १०८ पाखें) 'राजा' (१९१० स पिदंगु), अरूप्रतन (१९२० स पिदंगु) व श्रापमोचन (१९३१ स पिदंगु) कृतित दयेकूगु खनेदु । अचलायतन (१९११ स पिदंगु) स ब्वयातःपिं गुलिं गुलिं पात्रत नं पाञ्चक अवदान (पौ ३०९-९२) पाखें हे कयातःगु खने दु । नाटकय् छ्यलातःगु बौद्ध मन्त्र नं 'नेपाःया संस्कृत बौद्ध साहित्य' सफुतिइ हे दुगु जुयाच्वन ।

विश्वकवि रवीन्द्रनाथ ठाकुरं 'चाण्डालिका' कृतिइ (१९३३ स पिदंगु) थ्व नं न्ह्यथनातःगु दु कि उकियागु कथावस्तु शार्दूलकर्ण अवदान (पौ २१९) पाखें प्राप्त जूगु खः ।

थथे हे तुं मेमेपिं बंगाली कविपिसं नं राजेन्द्रलाल मित्रजुं पिकाःगु सफुतिं हे बाखं दुथ्याकूगु जुल ।

नेपाःया संस्कृत बौद्ध साहित्यय्
च्वमि आलोक रे
परिचय, राजेन्द्रलाल मित्र (१८२२-९१)

The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal, of which the poet (Rabindra Nath Tagore) was very fond was invariably carried by him in his travels. (of. Chinnapatra, letter N. 74 dated March, 1893). That for at least eight poems of Katha (1900) the source-materials have been gleaned from Rajendralal's book is mentioned in the introductory notices of the poetical collection. The poet has made certain modifications of the original source; but these are slight and, therefore, justified by poetic law. In Katha we find that the story elements of the following poems are taken from the Sanskrit Buddhist Literature of Nepal : 'Shrestha Viksa' (Avadana Sataka, No. 55, p. 33), 'Pujarini' (Avadana Sataka, No. 54, p. 33). 'Mulya Prapti' (Avadana Sataka, No. 6, p 20), 'Mastaka Vikraya'

(Mahavastu Avadana, pp. 153-4), 'Parisodh' (Mahavastu Avadana, p. 131), 'Avisar' (Bodhisattvavadana Kalpalata, No. 72, p. 66), 'Samanya Kshati' (Divyavadana, No. 10, . 311), 'Nagar Lakshmi' (Kalpadrumavadana, No. 16, pp. 296-7). The poems 'Pujarini' and 'Parisodh' were later transformed into two dance-dramas, Natir puja (1926) and Syama (1939) respectively. Tagore's Princess Malini is a character from Mahavastu Avadana (p. 118); he makes her a heroine of his play titled Malini (1896). The sources of Raja (1910), Arupratan (1920) and Sapmochan (1931) may also be traced to Mahavastu Avadana (pp. 138-41) and Kusa Jataka (p. 108). Some of the characters of Achalayatana (1911) are adapted from Panchaka Avadana (pp. 309-12). The Buddhist 'Mantras' used in the play are also to be found in the Sanskrit Buddhist Literature of Nepal. Tagore writes in the prefatory notes on Chandalika (1933) that he had got the story from Sardulakarna Avadana (p. 219).

Some other Bengali poets, too, adapted stories from Rajendralal's book.

Alok Ray : Introduction
Rajendralal Mitra, The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal

नेपा:यापिं मनूत, विशेष याना: नेपा: स्वनिगलय् व पूर्वी नेपालया अतिकं सुसभ्य जुयाच्वंपिं नेवा:तसें या:गु छगू दकसिबय् त:धंगु योगदान ख: इमिसं बौद्ध संस्कृतय् च्वयात:गु महायानी बौद्ध साहित्ययागु सम्पूर्ण हस्तलिखित ग्रन्थत सुरक्षित यानात:गु । मनुष्य जातियागु लागी हीनयान (थेरवाद) बुद्ध-धर्मया पाली साहित्ययागु फुक्क हस्तलिखित ग्रन्थत सुरक्षित यानात:गुया श्रेय लङ्का (श्रीलङ्का) यात दुथें तथा लङ्कां हे पाली साहित्य बर्मा (मोन्स व बर्मी-तय्त) यात, क्याम्बोडियायात व स्याम (थाइ-ल्याण्ड) यात ल:ल्हा:गु ख: । थथेंतु नेपा:यापिं मनूतसें महायानी बौद्धधर्मयागु मौलिक संस्कृत ग्रन्थ विषयत तत:धंगु अमूल्यगु हस्तलिखित ग्रन्थत सुरक्षित यानात:गुलिं त:धंगु उपलब्धि

जूवल। थुज्वःगु हस्तलिखित ग्रन्थत चिनिया भाषां कोरियाली भाषां, जापानी भाषां, तिब्बती भाषां, मंगोल भाषां व मन्चू भाषां नं हीकगु जुल, अले थुकिं हे बुद्ध धर्मयात अति गहन जुयाच्वंगु दार्शनिक विकास (चिनियातयूत, जापानीतयूत, तिब्बतीतयूत व मंगोलियनतयूत) ब्यूगु जुल। थ्व फुक्क नेवाः वज्राचार्यतयूसं व मेमेपिं विद्वान्तयूसं खूब बांलाक प्रतिलिपि दयेकातःगु हस्तलिखित ग्रन्थय् सुरक्षित यानातःगु जुल, गुगु बखतय् कि थुज्वःगु हस्तलिखित ग्रन्थयागु स्रोत जक तनावंगु मखु कि थुज्वःगु हस्तलिखित ग्रन्थयागु लुमन्तितक नं समस्त भारतभूमिइ तनावनाच्वन, केवल भारतं पिने चिनिया व तिब्बती अनुवादयूसम्म थुज्वःगु ग्रन्थ जीवितरूपय् खनेदयाच्वंगु जुल। उकिं झीसं नेपाःपाखें अमूल्य जुयाच्वंगु महायानी बौद्ध ग्रन्थत गथेकि ललितविस्तर, दिव्यावदान, अशोकावदान, महावस्तु, कारण्डब्यूह, अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता, अभतम्सक सूत्र, सद्धर्मपुण्डरीक, सौन्दरानन्द आदि आदि प्राप्त यानाकाये खन।

डा. सुनीतिकुमार च्याटर्जी
भारत व नेपाल, १९६३

One great service the people of Nepal, particularly the highly civilised Newars of the Nepal Valley and Eastern Nepal, did was that they preserved the entire Mss of Mahayana Buddhist literature in Buddhist Sanskrit. If it was to the credit of Ceylon to have preserved for mankind the entire Mss of the Pali literature of Hina–yana (Theravada) Buddhism, and at the same time pass it on to Burma (the Mons and the Burmese), to Cambodia and to Siam, it was similarly the great achievement of the people of Nepal to have preserved the equally great and valuable Mss of the original Sanskrit texts of Mahayana Buddhism. These were translated into Chinese, Korean, Japanese, Tibetan, Mongol and Manchu, and these gave to the Buddhist religion some of it profoundest philosophical developments (among the Chinese and the Japanese, the Tibetans and the Mongols); and they were preserved in the manu-

scripts carefully copied by the Newar Vajracharya and other scholars, when all traces of such Mss. and even their very memory were lost to the rest of India- the texts surviving outside India only in Chinese and Tibetan versions. We have thus been enabled to obtain from Nepal Mahayana texts of priceless value like the Lalita-vistara, the Divyavadana, the Asokavadana, the Mahavastu, the Karanda-vyuha, the Asta-sahasrika Prajnaparamita, the Avatamsaka-sutra, the Saddharma-pundarika, the Saundarananda etc., etc.

Dr. Suniti Kumar Chatterji;
India and Nepal, 1963

नेपालय् (स्वनिगलय्) थथे अमूल्य व अद्वितीय जुयाच्वंगु महायानी बौद्ध ग्रन्थत (थी थी अवदानया ग्रन्थरत्नया पाण्डुलिपि Manuscripts समेत) संकलित व सुरक्षित जुयाच्वंगुया हे प्रसङ्गय् थुगु अतिकं प्रख्यातगु "अवदान कल्पलता" ग्रन्थरत्न पिथनेगु ग्वसा: गुकथं चरितार्थ जूवल धैगु विषयलय् तथ्य खँ छत्वा:चा न्ह्यथनेगु थन उचित जुइगु ताया। थुकी मांभाषा (नेवा: भाषा, नेपाल भाषा) या छम्ह अतिकं श्रद्धावानम्ह सेवक तथा स्वयं थ:हे नं छम्ह च्वमिं नं जूम्ह, सकलया कल्याणमित्र भाजु मंगलमान शाक्यजुया जीवन दर्शनया छत्वा:चा खँ न्हापलाक उलेगु उचित जुइ ताया।

मत्यवं हे अबु दिर्ज्येमान व मां तीर्थमाया थ:पिनिगु कर्मभोग फ्वीवं दिवंगत जुसेंलि भाजु मंगलमान शाक्यजुया जीवनय् छगू त:धंगु वज्रपातं क:वोगु जुल। खँ थुलिजक नं मखु, थ:त अर्ति उपदेश बिया: सदां मन तयाबियाच्वनीम्ह बुरिम्ह अजि नानीमायां नं वसपोल भाजु मंगलमानयात हा:ना:हे मदुम्हथें ज्वीक त्व:तावन खनी।

हानं थ:म्हं हे सुसाकुसा यायेमा:पिं किजापिं चन्द्रमान व ईश्वरमानपिसं नं अल्पायुलय् हे थ्व संसार त्व:तावन खनी। वसपोलयात गाकं भरोसा बियाच्वंम्ह किजा सोभियतमान नं २०४६ सालया जन आन्दोलनय् लाना: शहीद जुल खनी। थथे सगोलगु छैंया ज:लय् छम्ह छम्ह यायां निम्ह निम्ह यायां स्या:न्या:पिं दुज:त पा: जुसेंलि भाजु मंगलमानया मनय् द्वन्दं तस्सकं थायेकाल खनी। फलत: वसपोलया न्ह्य:ने निता खँ न्ह्यस:या रूपय् न्ह्य:ने च्वंवल-

(१) दिवंगत जूपिं छेँया जःपिनिगु नामय् संस्कारजन्य श्राद्धादि कर्म याना: जिं इमित तरेयाना: सुखावती भुवनसं बास लाके फैगु ख:ला कि मखु।

(२) दिवंगत जूपिं छेँया जःपिनिगु नामं छुं छगू दुग्यंगु ज्या न्ह्याका: इमिगु अस्तित्व कायम याये फैला कि मफै धैगु।

अन्तत: भाजु मंगलमान शाक्यजुं दृढ संकल्पी जुया: निर्णय यानाबिज्यात- दिवंगत जूपिं छेँया जःपिनिगु अस्तित्वयात अमरत्व प्रदान यायेगुया छपु लँपु मदयेधुंकूपिनिगु हे नामं इमिसं हे ल्हानावंगु मांभाषं (नेपालभाषां) हे छगू अपूर्वगु, अमूल्यगु व स्तरीयगु आदर्श ग्रन्थरत्न पिकायेगु। अनंलि वसपोलयागु जीवन दर्शनय् छगू न्हूगु पद्धति, छगू न्हूगु ज: लुयावो थें जुल। वसपोलयात अर्गचा माला: देग:चा लुयावोथें जुल। वसपोलयागु इच्छा आकांक्षा व ग्वसा:यात नांदंम्ह बौद्ध विद्वान् भाजु मीनबहादुर शाक्यजुं विद्वतापूर्ण अथक परिश्रम याना: मूर्त रूप बियाबिज्यात। फलत: थौं छिस्करयागु ल्हाहातिस "अवदान कल्पलता" ग्रन्थरत्न चूलावल। मूलगु खँ ला नेपाल भाषाया धुकुतिइ "अवदान कल्पलता" ग्रन्थरत्नया नामं छगू अमूल्यगु अद्वितीयगु 'अवदान साहित्य' (The Avadana Literature) दुथ्यावल। खतु पं. निष्ठानन्द वज्राचार्य, पं. जोगमुनि वज्राचार्य, पं. अमोघवज्र वज्राचार्य, आदिवज्र वज्राचार्य, बद्रीरत्न वज्राचार्य, वर्णवज्र वज्राचार्य, पं. मोहनराज वज्राचार्य, पं. रत्नकाजी वज्राचार्य, उपासिका चन्द्र लक्ष्मी आदि आदि विद्वान विदुषीपिन्सं नं अवदानया छुं छुं ब्व मांभाषं पिकाये धुंकूगु तथ्ययात थन ल्वमंके मज्यू। अथेनं कल्याणमित्र भाजु मंगलमान शाक्यजुं 'छगू न्हूगु पद्धति व छगू न्हूगु ज:' कथं सुनियोजित रूपं भीगु मांभाषाय् 'अवदान साहित्य' यात पूर्णता बिया: (थन अवदान कल्पलतास च्वंगु १०८ पु बाखं यात) जनस्तरं नीस्वनात:गु नेपाल भाषा आकादेमियात औपचारिक रूपं श्रद्धापूर्वक ल:ल्हानाबिज्यात, थ्वहे थन दकसिबे च्वछ्ायेबह:गु उपलब्धि जूगु जुल। वास्तवय् थुगु अवदान साहित्ययात भाजु मीनबहादुर शाक्यजुं बाखंया रूपय् संक्षिप्त रूपरेखाया कँलाय् (Skeleton) जक मयासे, प्रत्येक बाखँयात लां (Flesh) भुना: हिं (Blood) जायेका: जीवन्यास नं तयाबिज्या:गु जुल। थुकिं याना: नेपाल भाषाय् बौद्ध धर्म दर्शन, बौद्ध परम्परा व संस्कृति, अले बौद्ध बाखं साहित्यं मानवताया सिर्जनात्मक प्रतिभाया अद्वितीय गुण (Outstanding Value) विश्वया न्ह्य:ने भीसं नं ब्वयेखन। थ्व नेपालभाषा साहित्यया निम्ति त:धंगु गौरवया खँ जूगु दु।

अन्त्यय् नेवाः मात्रया मंकाःगु, जनस्तरं नीस्वनातःगु नेपालभाषा आकादेमि (श्री ५ या सरकार, काठमाडौं जिल्ला प्रशासन कार्यालयस दर्ता जुयाः पञ्जीकरण ज्वी धुंकूगु) प्रति कल्याणमित्र भाजु मंगलमान शाक्यजुं दूरदर्शी भावनां छु खंका बिज्यात थें, आकादेमिं किपुली दयेकूगु नेवाः सांस्कृतिक केन्द्र अन्तर्गत न्वचु चपाः छेँया दबू (Lecture Hall) चाकःबाकः स्वस्वं वसपोलं उथाय् हे छगू न्हूगु ज्याभ्वः न्ह्याकेगु परिकल्पना यानाबिज्याःगु जुयाच्वन। थौं वसपोलं मतिइ ल्वीका बिज्याःगु उगु परि-कल्पना पूवंक साकार जूवल - व खः न्वचु चपाः छेँया न्हूगु दबुली हे थुगु 'अवदान कल्पलता' ग्रन्थरत्नया चिखि फ्यनेगु व छापेयानागु सम्पूर्ण अवदान कल्पलता ग्रन्थ-रत्नया सफू नेपालभाषा आकादेमियात सहयोगार्थ देछायेगु ज्याभ्वः झः झः धायेक सुसम्पन्न जुल। वसपोलं यानाःबिज्याःगु थ्व धर्मदान (ग्रन्थरत्न पिथनाः लःल्हायेगु) अतिकं हे च्वछायेबहःगु जुल, अनुकरणीय नं जुल।

मांभाषाया छम्ह अनन्य प्रेमी तथा स्वयं छम्ह सिद्धहस्तम्ह च्वमि कल्याणमित्र भाजु मंगलमान शाक्यजुयात नेपालभाषा आकादेमिपाखें आपालं आपालं सुभाय्।

कल्याणमित्र भाजु मंगलमान शाक्यजुयागु धर्मदान खनाः जिपिं कृतार्थ जुया। जिमिसं मेगु छु धाये, वसपोलयात दिशा भिंगु, बखत स्वंगू मंगल सुख प्राप्त जुइमा। थ्व हे जिमिगु दुनुगलंनिसेंयागु भिंतुना जुल।

न्याम्ह सिमा, द्यः ध्वाखा
वडा नं २ कीर्तिपुर नगरपालिका
ने. सं. ११२५ चिल्लाथ्व ८

सत्यमोहन जोशी
चान्सलर
नेपालभाषा आकादेमि

धलः पौ

INTRODUCTION

1. Etymology of the word '*avadāna*'

Kṣemendra's *Avadānakalpalatā,* completed around the 11th century CE, is a collection of stories (*avadāna*) about the past lives of the Buddha, his followers and others. The word 'avadāna' refers to illustrious, heroic or noble deeds. Hajime Nakamura defines 'avadāna' as a "glorious event". Max Muller, in his translation of the *Dhammapada,* writes that the word 'avadāna' is derived from *ava dai*[1], which originally meant a pure and virtuous act; later, it indicated a sacred story or possibly a story which purifies the mind when heard. Similarly, M. Winternitz[2] explains the meaning of the word 'avadāna' as:

i) a noteworthy deed
ii) a deed accomplished in the past
iii) heroic and pure deed
iv) occurrence, history

Feer, in his French translation of the *Avadānaśataka,* remarks that an *avadāna* is an instruction which factually demonstrates the link which exists between an act and its inevitable consequence.[3] According to Nalinaksa Dutt, the *avadāna* genre of Buddhist literature is so called because it deals with tales pertaining to noble deeds, either of the Buddha or of his disciples. The genre covers all stories of previous births,

[1]From ava + dai (to cleánse).
[2]History of Indian literature Vol II. p. 158 ff.
[3]Feer, p. xiv.

whether of the Buddha, any of his disciples or any prominent figure who professes the Buddhist faith.

Avadānas invariably begin by introducing the setting in which the Buddha had related the story in the past. They conclude with a lesson which is drawn from the events of the story by the Blessed one himself. Thus, an Avadāna comprises a story of the present, a story of the past and a moral.[4]

2. The *Avadāna* literature

The *avadānas* are considered to be Buddhavacana (spoken by the Buddha). Together they constitute the sixth of the twelve categories of Buddhist scripture, as enumerated by Haribhadra:

> *Sūtraṃ jñeyam vyākaraṇam gāthodānavadānakam* |
> *Itivṛttakam nidānam vaipulyam ca sajātakam* |
> *upadeśadbhūtau dharmau dvādaśāṅgānidam vacaḥ* |[5]

[4]Prof. Sanghasen Singh's introduction to the Buddhist Legend of Jīmūtavāhana (Hale, 1999), p. ix.

[5]See Haribhadra's Prajñāpāramitopadeśa śāstra-āloka, Oriental Institute Baroda edition, p. 35, for a discussion of these twelve aṅgas.

1. Sūtra: The Discourses of the Buddha; all the words of the Tathāgata bearing the name 'sūtra'.
2. Jñeya: All sūtras in verse form.
3. Vyākaraṇa: Predictions or prophecies concerning specific future events or future lives.
4. Gāthā: Teachings entirely in verse, or which summarize a teaching in prose, such as the Ratnaguṇa-sañcaya gāthā.
5. Udāna: Sūtras coupled with verses expressive of religious feeling; words spoken not to specific individuals, but for the purpose of expressing the doctrine.
6. Nidāna: Teachings whch follow from previous teachings, such as guidelines for conduct given after an explanation of the cause of erroneous actions.
7. Avadāna: Accounts of events in the lives of the Buddha, his disciples, or other specific individuals.
8. Itivṛtaka: Literally, "thus it is said"; talks given by the historical Buddha.
9. Jātaka: Accounts of the previous lives of Śākyamuni Buddha.
10. Vaipulya: Literally, "greatly extended, fully expanded", referring to Sūtras which draw out the meaning, or are "of great extent".
11. Adbhūtadharma: Accounts of the wondrous accomplishments of the Buddha and his disciples.
12. Upadeśa: Teachings on specific topics, such as topics concerning the more psychological aspects of behavior and attitudes.

The avadāna literature is twofold, with Śrāvakayāna and Mahāyāna divisions. A comprehensive account of avadāna literature has been given by Prof. Hajime Nakamura in his *Indian Buddhism* as well as by M. Winternitz in his *History of Indian Literature.*

Some of the main avadāna collections and stories in Sanskrit are:

1. *Avadānaśataka* (100 stories)
2. *Kalpadrumāvadānamālā* (26 stories)
3. *Aśokāvadānamāla*
4. *Vicitrakarṇikā Avadānamālā* (32 stories)
5. *Divyāvadāna* (38 stories)
6. *Śārdulakarṇa Avadāna* (part of the *Divyāvadāna*)
7. *Vrata Avadāna* (3 stories)
8. *Bhadrakalpa Avadāna* (34 stories)
9. *Mahāvastu Avadāna*
10. *Dvāviṃśatya Avadāna* (22 stories)
11. *Sugata Avadāna*
12. *Ratnamālā Avadāna* (12 stories)
13. *Avadānakalpalatā* (108 stories)
14. *Bodhisattvāvadāna*
15. *Upoṣadhāvadāna*
16. *Sucandrāvadāna*
17. *Sumāgadhāvadāna* (part of *AK*)
18. *Piṇḍapātrāvadāna*

The oldest of these collections is probably the *Avadānaśataka.* It was first translated into Chinese around 223–53 CE. Since one of the Avadānas mentions the dinar, an ancient coin, we can ascribe it to the second century CE.

3. The Classification of Avadānas

Scholars such as Cowell, Neil and Lévi are of the opinion that the Vinaya texts of the Mūlasarvāstivāda included certain avadānas. However, P. L. Vaidya noticed that the story of Māndhāta (*Divyāvadāna* No. 17) which

is narrated briefly in the *Vinayavastu* is also found in the earlier *Dīrghāgama*. He pointed out that the avadānas did not exclusively belong to the Vinaya, but were a separate category among the twelve categories of Lord Buddha's teaching. Individual avadānas were scattered throughout various Sanskrit texts; not only were they found in the *Vinayavastu*, *Dīrghāgama*, *Madhyamāgama* and *Saṃyuktāgama*, but also in various Mahāyāna sūtras.

Sylvain Lévi hypothesised that 29 of the 38 avadānas of the *Divyāvadāna* were borrowed from lost Sanskrit Vinaya texts. Later, twelve avadānas from *Divyāvadāna* were found in the Vinaya texts of the Gilgit Manuscript edited by Nalinaksa Dutt.

There are several types of Avadāna. In one type, the Buddha relates stories from the past; in another, he makes prophecies. It is obvious that the prophecy stories were composed in order to explain the future consequences of one's present karma. Some stories have both prophecies and stories of the past. The last category comprises those stories in which a particular karma plays out its results, whether positive or negative, in the present existence.[6]

The origins and sources of these avadānas can be classified in three ways, according to Speyer:[7]

1) The first category represents those avadānas which are found in canonical Sūtras or in the Vinaya texts. For example, the story of the tigress and her cubs (*Vyāghrī parivarta*) is found in the *Suvarṇaprabhāṣa Sūtra*;

2) The second category is the 'pure' avadāna, either circulated independently or found in collections;

3) The third category comprises all later collections of avadānas or single avadānas such as the *Aśokāvadāna* and so forth. The largest collection of post-'canonical' avadānas, namely the *Avadānakalpalatā* (AK), was composed by the Kashmiri polymath Kṣemendra and his son Somendra.

---

[6]Singh, op.cit., p. ix, note 3.
[7]Speyer (1902–9), Preface, p. xiv

4. Avadāna and Jātaka

The jātakas are rightly acclaimed as the forerunners of the avadānas. They are closely related genres. Both contain stories which were composed or compiled from the ancient literature, both Buddhist and Brahmanical, to encourage moral behaviour. The jātakas and avadānas both show the great and infallible power of karma which decides the destinies of sentient beings throughout their countless existences. J. S. Speyer, in his preface to the *Avadānaśataka*, observes:

> ...the Avadāna is nearly related to the Jātakas. Both concern edifying tales told with the purpose of inculcating moral precepts as taught by the Saddharma revealed by the Buddhas. The difference is that in the Jātaka, the Bodhisattva is always either the hero or one of main the characters occuring in the story, whereas in an Avadāna, any holy figure may play a part. Still, there are many avadānas in which the Bodhisattva is the hero. These are found in the *Bodhisattva avadānamālās*, but may as well be called Jātakas.

Prof. Sanghasena draws the distinction as follows:[8]

> While the Jātaka is the depiction of the deeds of Bodhisattva during his innumerable existences, Avadāna is the projection of the heroic deeds or religious/moral feat of any individual who performs such deeds in utmost devotion to the Buddha, the Blessed one. The feat may be in the form of a sacrifice of one's life or may be simply a gift of incense, flowers, ointments, gold and precious stones, or even the erection of sanctuaries (stūpas, caityas, and so on). These Avadāna stories are, in fact, meant for the display of the fact that "black deeds bear black fruits, and white deeds white fruits". Thus these stories may be called Karma stories in this sense. Such stories are regarded as actual events by the Buddhist devotees. These may be termed as stories or legends by the historians and scholars of Buddhology, but for the orthodox Buddhists, these are no less than the words of the Buddha himself.

---

[8]Singh, op.cit., p. viii.

5. The Avadānas and the Pāli Apadānas

The thirteenth section of the *Khuddaka nikāya* is called *Apadāna*. Like the stories of the Avadāna literature, the Apadānas also illustrate the workings of the theory of karma, and deal with the previous lives of the Buddha, Pratyeka Buddhas, chief disciples or Arhats. A close relation between the two was established by Nalinakasa Dutt, who observes that the Apadāna is more closely allied to the Sanskrit avadānas than to the remaining works of the Pāli canon. On this point, J. S. Speyer remarks:[9]

> All this Avadāna literature is very different from what we know of the Pāli Apadāna. "Avadāna" is interchangeable with "Apadāna". This is doubtless true of the etymology of the words; whatever the root of the word is, there is little doubt that *ava-* is the Prākṛt form of *apa-*, and that the two words coincide in sense insofar as they mean 'glorious achievement' or 'heroic story'. But this does not make them the same type of literature, any more than a novel is an epic.

6. Kṣemendra, the Author

Kṣemendra, who was also known as Vyāsadāsa, lived in Kashmir. He seems to have dwelled on the mountain of Tripuresh for a long time while composing the *Daśāvatāracarita*.

Kṣemendra's genealogy can be traced from the information supplied by his son Somendra in the *Avadāna Kalpalatā*. It appears that Kṣemendra enjoyed a comfortable life in a wealthy family. Kṣemendra mentions three teachers: Abhinavagupta, author of the *Vidyāvṛtti*, from whom he studied poetic composition; Soma, a teacher of the Bhāgavata school; and Gaṅgaka.[10] Somendra, in his preface to the work, says that his father was asked to compose a new avadāna, first by Sajjānanda, then by his Buddhist friend Nakka, because many existing collections, such as those by Gopadatta and others, were difficult to understand. Kṣemendra accordingly set to work, but after composing three avadānas, he was

---

[9]Thomas, 'On Avadāna', p.35.
[10]Aucityavicāracarcā, v. 39.

discouraged by the difficulty of his task. However, the Buddha himself is said to have appeared in his dream and encouraged him to complete the text, which he did with the assistance of one Paṇḍita Vīryabhadra, who was well-versed in Buddhist literature. He was thereby able to gather 107 Avadānas over 27 years. This collection is the *Avadānakalpalatā*, which was completed in 1052 AD and is now held in high esteem, especially in Tibet.

Somendra, Kṣemendra's son, penned one more story to bring the total number in the collection to 108:

> *My father composed 107 Avadānas;*
> *So too have I, Somendra, composed one to complete the auspicious count.*

Kṣemendra's presentation of his themes is elegant and graceful. The early medieval poetic convention of Sanskrit literature, with its exaggerated romanticism and artificiality, is noticeable everywhere. His poetry is sometimes simple and powerful in the manner of the epics. The *Avadānakalpalatā*[11] thereby opens up a vast vista upon the previous literature and becomes a compendium of highlights. Its aim is to glorify Buddha and his teachings. In order to achieve this, he touched upon every aspect of human nature: history, social pictures of lust and bitter rivalry, the court intrigues, factionalism, and cruelty, mingled with tales of people moved by pity, compassion and utmost sacrifice. Unlike other works of the avadāna literature, Kṣemendra's work is wholly in the classical Sanskrit of the early medieval tradition, with perfect Paninian grammar and diction. He borrows themes from older literature: the *Ekaśṛṅga* (No. 65) and *Śyāmaka* (No. 101) from the Ṛṣiśṛṅga episode of the *Rāmāyaṇa*; the *Sarvaṃdada* (No. 55) from the Śivi tale of the *Mahābhārata*; the *Viśvantara* (No. 23) and *Śrīsena* (No. 2) echo the *Sudarśana* and *Oghavatī* episodes of the *Mahābhārata*. Kṣemendra seems to have drawn freely upon Indian, Kashmiri, Nepalese, Khotanese and Chinese sources, borrowing from avadāna collections in works such as the *Aśokāvadānamālā*, *Divyāvadāna*, and the *Mūlasarvāstivādavinaya*. In addition

[11]For a critical analysis of Kṣemendra's writing, see Hybrid Sanskrit literature by Sukumari Bhattacharji, p. 162–163.

to writing the *Avadānakalpalatā*, he is thought to be among the first writers to introduce the Buddha into the Brahmanical pantheon, namely in his *Daśāvatāracarita.*[12]

7. The *Avadānakalpalatā* in Paintings

The impact of the *Avadānakalpalatā* not only affected literary circles; it inspired a new wave of painting in which all one hundred and eight avadānas were depicted in scroll paintings and frescoes. Popular tradition asserts that paintings of the *Avadānakalpalatā*'s full repertoire are found painted on the wall of the great temple of Lhasa, Tsugla khang, and even on the walls of its Stūpas.

An interesting example of a pictorial representation of the 108 Avadānas of the *Avadānakalpapalatā* among the set of 31 Tibetan thangkas from Narthang was described and reproduced by G. Tucci in his *Tibetan Painted Scrolls.*[13] There are also illustrations accompanying a modern English translation from Tibetan, *The Leaves of the Heaven Tree*, which individually reproduce each of the hundred and eight stories from a collection of twenty-two thangkas. The original set of thangkas illustrating these birth stories was made under the direction of the Mahāpaṇḍita Dharmākara Situ Chokyi Jungnay.

In the *Muktalatāvadāna*, it is stated that Lord Buddha prepared a painting of himself on cloth by impressing his shadow upon the cloth with rays from his body. Painters traced it with pigments, and Buddha added dharma teachings beneath it and sent it to Muktalatā in Sri Lanka. When Muktalatā saw Buddha's painting she attained the 'fruit of stream entry', the first stage in the path to enlightenment. A parallel passage is found in the *Udrāyanāvadāna* (No. 41):

> *dvādaśāṅgam paṭasyadhaḥ sānulomaviparya |*
> *pratītyasamutpādam ca dṛṣtvā moham mumoca sāḥ ||*[14]

[12]M. A. Foucher, 'Kṣemendra', Le Buddhavatara, Journal Asiatique, s. VIII, t. XX (1892), p. 167

[13]Tucci, Tibetan Painted Scrolls, pp. 441–534. Also cf. a new edition of the thangkas by Sharada Rani, Buddhist tales of Kashmir in Tibetan woodcuts (Narthang Series of the woodcuts of Kṣemendra's Avadānakalpalatā), Śata-piṭaka Series No. 232, Delhi, 1977.

[14]Avadānakalpalatā No. 41, Udrāyaṇāvadāna, in P. L. Vaidya ed., pt.I, p. 257

"He [King Udrāyaṇa] relinquished his delusion after having seen under the painting of the Buddha the twelve-limbed formula of dependent origination in its ascending and reverse order".

In Avadāna No. 75, there is an account of Dependent Origination in verse form. The traditional painting of the 'Wheel of Life' (*bhavacakra*) is also described. This chapter does not contain a story, but rather sums up the connection of the twelve causes which regulate the process of Karma. This process is represented by several symbolic pictures in the right corner: death by a corpse; the sensorial spheres (*āyatana*) by a door in a house; attachment by a man picking fruit; the thirst for life (*tṛṣṇā*) by two persons drinking; old age by a man leaning on a staff; the consciousness principle (*vijñāna*) by a tree on which a monkey is leaping; underneath, nescience (*avidyā*) by a blind man; contact (*sparśa*) on the right margin, by a man and woman kissing; the forces of karma (*saṃskāra*) by a woman preparing a soup; the individual (*nāmarūpa*) to the right, in the very first plane, by a kneeling figure which is extracting an arrow from its body; then to the left, almost hidden by a tree, two figures embracing, which represents sexual union. Beneath the central image is a depiction of the Buddha preaching in the Jeta grove.

8. Summaries of the stories

1. *The Awakening of King Prabhāsa*[15]

A king named Prabhāsa reigns in the city of Prabhāvatī. A mahout approaches the king and tells him about an extraordinary elephant. The king sees the elephant and instructs the mahout to train him. After the elephant has been trained, the king and the mahout take him into the forest. The elephant goes out of control after seeing a female elephant, the king reproaches the mahout and the two let him go to run wild in the forest. Seven days later, the elephant returns on his own. The mahout informs the king that the elephant has calmed down and remarks that animals such as elephants can be subdued, but the passion-

[15]This chapter was translated into English by Rothenburg in her Ph. D. thesis (1990)

BIBLIOGRAPHY

Bajracharya, Ashakaji (Nepalbhasa tr.) – 1983
Bodhisattvāvadānamāla. Part I (Introduction). Lalitpur: Nepal Bauddha Prakashan.

Basak Radhagovinda (ed.) – 1963, 1964, 1968
Mahāvastuavadāna Vols. I-III, Calcutta Sanskrit College Research Series, nos. XXI, XXX and LXIII. Text nos. 12, 16 and 21. Calcutta: Sanskrit College

Dayal Har – 1978
The Bodhisattva Doctrine of Buddhist Sanskrit Literature. Reprint: Delhi, MLBD.

De Jong, J. W. – 1979
The Sanskrit text of the Ṣaḍdantāvadāna. Indologica Taurinensia vol. vii. Torino.

Handurukande Ratna (ed.) – 1967
Maṇicūḍāvadāna: *being a translation and edition and* Lokananda: *a transliteration and synopsis*. Sacred Books of the Buddhists, Vol. XXIV. London: Luzac and Co.

Mejor Marek – 1992
Kṣemendra's Bodhisattvāvadānakalpalatā: Studies and Materials. Tokyo: The International Institute for Buddhist Studies.

Mitra, R. L. – 1971
The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal. Reprint, Calcutta: Sanskrit Pustak Bhandar.

Mukhopadhyaya Sujitkumar – 1982
Ashokavadana. Reprint, Delhi: Sahitya Akademi.

Nakamura, Hajime – 1999
Indian Buddhism: A survey with Bibliographical notes. Reprint: Buddhist Traditions Series. Delhi, MLBD.

Onians, Isabelle (tr.) – forthcoming
The Magical Vine of the Bodhisattva's Many Lives (Bodhisattvāvadānakalpalatā) *by Kṣemendra*. 3 vols. Oxford: Clay Sanskrit Library.

Rothenburg, Bonnie Lynne – 1990
'Kṣemendra's *Avadānakalpalatā*: A textual Edition and translation of Chapters one to five'. PhD Dissertation (Buddhist Studies), University of Wisconsin-Madison.

Speyer, J. P. – 1902– 9
Avadānaśataka, a century of edifying tales belonging to the Hīnayāna. Bibliotheca Buddhica. St.Petersburg.

Sharma, Sharmistha – 1985
Buddhist Avadānas: Socio-political economic and cultural study. Delhi: Eastern Book Linkers.

Tendzin, Ācārya Pema (tr.) – 1989
Muktalatāvadāna. Sarnath: Central Institute of Higher Tibetan Studies.

Thomas, Edward. J. – 1933
'On Avadāna and Apadāna', *The Indian Historical Quarterly*, Vol.IX No. 1.

Tucci, Giuseppe – 1949
Tibetan Painted Scrolls. Roma: La Libreria Dello Stato.

Takahata, Kanga (ed.) – 1954
Ratnamālāvadāna: A garland of Precious Gems or a collection of Edifying tales, told in a metrical form, belonging to the Mahāyāna. Oriental Library Series D, Vol. 3. Tokyo: the Toyo Bunko.

Vaidya, P. L. – 1959
Avadānakalpalatā. Buddhist Sanskrit Texts Series No. 22-23. Darbhanga: Mithila Institute.

Winternitz, Maurice – 1993
History of Indian Literature. Vol. II. Reprint, Delhi: MLBD.

Wortham B. Hale – 1999
The Buddhist Legend of Jīmūtavāhana. With a new introduction by Prof. Sanghasen Singh, Delhi: Mittal Publications.

भूमिका

१. अवदान शब्दया व्युपत्ति

इश्वीया भिंछगूगु सदीइ रचना जूगु 'क्षेमेन्द्रविरचित अवदानकल्पलता' भगवान् बुद्ध स्वयं वसपोलया शिष्यपिं नापं मेमेपिनिगु पूर्वजन्मयागु बाखँ मुना (अवदान) खः । अवदान शब्दया अर्थ 'श्रीशोभा दुगु, पराक्रमगु वा भिंगु ज्या' खः ।

हाजिमे नाका-मुराजुं अवदानयात 'श्रीशोभां युक्तगु घटना खः' धकाः परिभाषित यानाबिज्याःगु दु । हाकनं, मैक्सम्यूलर भाजुं धम्मपद अनुवाद यानाबिज्याःबलय् अवदान शब्द धैगु 'अव दै ?' धैगु मूलं उत्पत्ति जूगु खः धकाः च्वयाबिज्यात । गुकिया अर्थ मूलरूपं शुद्ध व कल्याणकारी ज्या खः । लिपा थुकिं छगू पवित्रगु बाखँया रूपय् वा उजाःगु बाखँ, गुगु न्यने मात्रं भीगु मन शुद्ध याइगु खः धकाः परिलक्षित जूगु दु । अथे हे, मौरिस विन्तरनित्ज भाजुं अवदान शब्दयात थुकथं परिभाषित यानातःगु दु ।

१) छगू उल्लेखनीय ज्या
२) न्हापा जुयावने धुंकूगु ज्या-खँ
३) शुद्धगु, पराक्रमं युक्तगु ज्या
४) छगू ऐतिहासिक ज्या-खँ

फेयर भाजुं अवदानशतक फ्रेन्च भाषां अनुवाद यानादीबलय् 'अवदान धैगु छगू उपदेश खः, गुकिइ सुनानं याःगु कर्म व उकिया मजूसें मगाःगु फलनाप स्वापू दुगु खँयात कयाः तथ्य रूपं प्रतिपादन याइगु खः' धकाः वयकलं न्ह्यथंनातःगु दु । भाजु नलिनाक्षदत्तया कथं अवदान धैगु नांया बौद्ध साहित्यय् बुद्ध वा बुद्धया शिष्यपिनिगु

बाबांला:गु ज्यायात कया: कनात:गु बाखँया विषय ख: । थुगु शैलिइ बुद्ध वा वसपोलया शिष्यपिनिगु वा बुद्धधर्म मानय् याइपिं विशेष व्यक्तित्वपिनिगु फुक्क प्रकारया पूर्वजन्मया बाखँत दुथ्याकात:गु दु ।

अवदानया शैली कथं भगवान् बुद्धं न्हापां पूर्व जन्मयागु प्रसंग स्वाका: थुगु जन्मयागु वस्तुस्थिति कना: परिचय बियाबिज्याइगु ख: । अन्तय् बाखँया लिधंसाय् भगवान् बुद्धं ज्ञानगुणं जा:गु पाठ वा शिक्षा कनाबिज्याइगु ख: । अथे जुया: अवदान धैगुलिइ वर्तमानया बाखँ, भूतकालया बाखँ अले उकिया पाखें नाला कायेमा:गु ज्ञानवर्द्धक शिक्षा दइगु जुल ।

२. अवदान साहित्य

'अवदान धइगु बुद्ध वचन ख:' धका: मानय् यानात:गु दु । आचार्य हरिभद्रं धयाबिज्या:थे अवदान द्वादशांग बुद्ध वचनया खुगूगु अंग ख: । गथे कि :-

सूत्रं गेयम् व्याकरणम् गाथोदानवदानकम् ।
इतिवृत्तकम् निदानम् वैपुल्यम् च सजातकम् ।
उपदेशद्भूतौ धर्मौ द्वादशांगानिदम् वच: ।

अवदान साहित्यय् प्रतिपादित विषय निथी दु । व ख:, श्रावकयान व महायान वर्ग । भाजु हाजिमे नाकामुराजुं च्वयाबिज्या:गु थ:गु 'इन्डियन् बुद्धिज्म' धैगु सफूतिइ व भाजु मौरिस विन्तरनित्जजुं च्वयादीगु 'हिष्टोरि अफ इन्डियन् लिटरेचर' धैगु सफुतिइ अवदान साहित्यया विषयय् विस्तृत विवरण बियात:गु खने दु । थन मुख्य मुख्यगु, संस्कृत भाषां च्वयात:गु अवदान संग्रहया नां क्वय् न्ह्यब्वयागु जुल ।

१) अवदानशतक
२) कल्पद्रुमावदान
३) अशोकावदान माला
४) विचित्रकर्णिकावदान माला
५) दिव्यावदान
६) शार्दुलकर्णावदान

७) व्रतावदान
८) भद्रकल्पावदान
९) महावस्तु अवदान
१०) द्वाविंशत्यावदान
११) सुगतावदान
१२) रत्नमालावदान
१३) अवदानकल्पलता
१४) बोधिसत्त्वावदान
१५) उपोषधावदान
१६) सुचन्द्रावदान
१७) सुमागधावदान
१८) पिण्डपात्रावदान

च्वय् न्ह्यथनागु अवदान संग्रह मध्यय् दकसिबे पुलांगु 'अवदानशतक' खः । थ्व अवदानशतक इश्वीया २२३ निसें २५३ साल दुने चिनिया भाषां न्हापां अनुवाद या:गु खः । अले, थ्व अवदानय् 'दिनार' धैगु पुलांगु असर्फिया नां उल्लेख जुयाच्वंगुलिं थ्व ग्रन्थ कम्ति नं ईशाया निगूगु शदीइ हे रचना जुइ धुंकूगु विश्वास दु ।

३. अवदानया वर्गीकरण

कोवेल, नील व सिल्भांलेभी थें जा:पिं विद्वान्तय्गु धापुकथं मूलसर्वास्तिवाद विनयलय् अवदान दुथ्याकात:गु दु । तर, परशुराम वैद्यजुं विनयवस्तुलिइ दुथ्या:गु 'मान्धाता अवदान' न्हापा न्हापायागु दीर्घागमय् नं दुथ्या:गु दु धकाः खंकादील । अथे जूगुलिं वय्कलं 'अवदान धैगु विनयया अभिन्न अंग खः धकाः धाय्गु पाय्छि मजू' धकाः धयादील । वय्कलं 'बरु थ्व द्वादशांग बुद्ध वचनया छगू अभिन्न अंग खः' धकाः क्यनादील ।

थीथी अवदान ग्रन्थत विभिन्न संस्कृत बौद्ध ग्रन्थय् दुथ्यानाच्वंगु खने दु । विनयवस्तु, दीर्घागम, मध्यमागम, संयुक्तागमय् जक मखुकि विभिन्न महायान सूत्रय् नं अवदान ग्रन्थत दुथ्याकात:गु दु । भाजु सिल्भां लेभिजुया कथं दिव्यावदानय् च्वंगु स्वीच्यापू बाखँ मध्यय् नीगुपु बाखँ तनावने धुंकूगु संस्कृत ग्रन्थ पाखें लिक-

यात:गु खः । हानं लिपा वय्कलं, दिव्यावदानय् च्वंगु भिंनिपु बाखँ, भाजु नलिनाक्ष दत्त पाखें सम्पादित गिल्गित हस्तलिखित ग्रन्थय् च्वंगु विनय ग्रन्थय् नं दुगु खँ न्ह्यथ्यानादिल ।

अवदान थी थी कथंया दु । छथी कथंया अवदानय् भगवान् बुद्धं पूर्वजन्मयागु खँ न्ह्यथ्यना: वसपोलं भविष्यव्याकरण यानाबिज्याइगु खः । थथे व्याकरण यानाबिज्याइगु बाखँनय् आपा:याना थुगु वर्तमान जन्मय् यानागु कर्म पाखें भविष्यय् जुइगु फलया घटना कनाबिज्याइगु खः ।

गुलिं गुलिं बाखँनय् भविष्यव्याकरण व पूर्वजन्मया नितां खँ दुथ्याकात:गु खने दु । अवदान अन्तिम बर्गय्, भिंगु वा मभिंगु कर्म जुइमा, उकिया विपाक फल थुगु हे जन्मय् लाईगु खँ क्यनात:गु दु ।

भाजु स्पेयरजुया धापुकथं अवदान ग्रन्थया उत्पत्ति व श्रोत स्वंगू प्रकारं ब्वथलात:गु खने दु ।

१) न्हापांगु ब्वकथंया अवदान ग्रन्थ धैगु सूत्र व विनय ग्रन्थय् प्राप्त जुयाच्वंगु ग्रन्थत खः । उदाहरणया लागी माँ धुँ व वया न्याम्ह मस्तय्गु बाखँ सुवर्णप्रभास सूत्रया व्याघ्री परिवर्तय् कनात:गु दु ।

२) निगूगु ब्व कथंया अवदान ग्रन्थ धैगु शुद्ध अवदान ग्रन्थ खः । उजा:गु ग्रन्थ स्वतन्त्र रूपं वा संग्रहया रूपय् प्रचारय् वयाच्वंगु खः ।

३) स्वंगूगु ब्वकथंया अवदान ग्रन्थ धैगु लिपा मुंकात:गु अवदान संग्रहत खः, गथे कि अशोकावदान आदि । उकिइ मध्यय् दकसिबे अप्व: बाखँत मुनात:गु अवदान ग्रन्थ धैगु थ्वहे अवदानकल्पलता खः, गुगु काश्मीरय् च्वंम्ह कवि क्षेमेन्द्र व वया काय् सोमेन्द्रं रचना या:गु खः ।

४. अवदान व जातक

जातक धैगु अवदान ग्रन्थयागु हे न्हापांगु रूप खः धका: मानय् यानात:गु दु । जातक व अवदान निगुलिं लिक्क स्वापु दयाच्वंगु बौद्ध साहित्यया शैलित खः । थुपिं निगुलिइ नं प्राचिन बौद्ध वा ब्राह्मण धर्मया साहित्यिक या श्रोतं लिकयात:गु वा

रचना यानात:गु, नैतिकताया व्यवहारय् प्रोत्साहन यायेगु बाखँत दुथ्याकात:गु दु। जातक व अवदान बाखनय् कर्मया महान् शक्तिं भवचक्रया अनगिन्ति जुनीइ प्राणिपिनिगु गति निर्धारण याना बिइफुगु खँयात कया: दृष्टान्त बियाच्वनी। जे. एस. स्पेयर भाजुं थ:गु अवदानशतक ग्रन्थया भूमिकाय् थुकथं न्ह्यथनात:गु दु :-

> अवदान धैगु जातक ग्रन्थ नापं यक्को लिक्क ला:गु ग्रन्थ ख:। निगू ग्रन्थय् नं भगवान् बुद्धं नैतिक शिक्षा बिइगु ता:तुना सद्धर्मयात कनात:गु शिक्षाप्रद बाखँत दुथ्यानाच्वंगु दु। पा:गु थुलि हे ख: कि जातक बाखँनय् बोधिसत्त्व मूल पात्रकथं नायक जुया वा बाखँया छगू घटनाय् प्रमुख पात्र जुयाच्वनिसा अवदान ग्रन्थय् सुं नं महापुरुष वा स्त्रीपिं मूल पात्र जुइफु। अथे ख:सा नं बोधिसत्त्व मूल पात्र जुयाच्वंगु अवदान ग्रन्थत मदुगु मखु, यक्वं दु। थुपिं बोधिसत्त्व अवदानमाला धैगुली दुथ्यानाच्वंगु दु। तर, उकियात जातक हे धा:सां छुं पाइ मखु।

प्राध्यापक संघसेनजुं जातक व अवदानया दथुइ फरक जुयाच्वंगु खँ न्ह्यथनात:गु दु :-

> जातक धैगु बोधिसत्त्वं थ:गु अचिन्त्य पूर्व जन्मय् यानाव:गु ज्याया चित्रण ख:सा अवदान धैगु सुं गुम्हं व्यक्तिपिनिगु नैतिक्ता वा धार्मिक ज्या-खँ वा भिंगु ज्याया पराक्रमंया चित्रण ख:। उजा:गु ज्या इपिं व्यक्तिपिसं भगवान् बुद्धया प्रति अपार श्रद्धा तया: याइगु ख:। उजा:गु पराक्रमं युक्तगु ज्या धैगु थ:गु ज्यान हे बलिदान बिया क्यनेगु रूपय् नं जुइफु वा साधारण स्वां, धूप, लुँ, वह: वा अमूल्यगु रत्न आदि छुं छगू दान बिइगु कथंया ज्या नं जुइफु। अथवा स्तूप निर्माण आदि यानाक्यंगु ज्या नं जुइफु। अवदान बाखँया वास्तविक तात्पर्य पापकर्मया फलं दु:ख जुइगु, अले पुण्यकर्मया फलं सुख जुइगुयात क्यनेगु ख:। धात्थें धायेगु ख:सा अवदान बाखँ धैगु कर्मया बाखँ धा:सां छुं पाइ मखु। थुजा:गु बाखँयात बौद्ध उपासक-उपासिकापिसं वास्तविक घटनाया रूपय् मानय् याइगु ख:। तर, थौंकन्हय् या:पिं इतिहासकार वा बौद्ध विद्वानतसें धा:सा थुकीयात मात्र पौराणिक बाखँया रूपय् जक मानय् याइगु ख:। खासयाना परम्परागत बौद्ध समाजय् अवदान ग्रन्थयात बुद्ध वचन हे ख: धका: मानय् यायेगु चलन दु।

५. अवदान व पालि अपदान

खुद्दकनिकाय ग्रन्थया भिंस्वंगूगु अंग धैगु अपदान खः । अवदान साहित्यया बाखँ थें नतुं अपदान बाखनय् कर्म विपाकया घटना चित्रण यानातःगु दु । नापं अपदानय् बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध व अग्रश्रावकपिनिगु वा प्रमुख अर्हत् भिक्षुपिनिगु पूर्वजन्मया बाखँ कनातःगु दु । भाजु नलिनाक्ष दत्तजुं इपिं निगू प्रकारया ग्रन्थयात कयाः छगू सम्बन्ध स्वाकाः क्यना दीगु दु । वयक:या धापु कथं पालि साहित्यया ग्रन्थत मध्यय् संस्कृत अवदाननापं दकसिबे लिक्क लाःगु ग्रन्थ धैगु अपदान खः । थ्व विषययात कयाः जे. एस. स्पेयर भाजुं थःगु बिचाः थथे प्वंकादील :-

थुपिं फुक्क अवदान साहित्य धैगु भ्मीसं स्यूगु पालि अपदान स्वयां गाक्कं पाःगु खने दु । खतु अवदान शब्द पालिया अपदान नाप ज्वःला । थ्व खँ शब्दया व्युत्पत्तिकथं बिचाः यायेबलय् सत्य हे खः । छाय्धाःसा 'अव' शब्दया मूल रूप प्राकृतया 'अप' या रूप नाप मिलय् जूगु खँय् छुं शंका कायेगु थाय् मदु । उलिजक मखु, निगू शब्दया अर्थ कथं बिचाः यायेबलय् नं श्रीशोभां युक्तगु ज्या वा पराक्रमगु ज्या खः' धैगु सिइदु । तर, थुकिया मतलव थ्व मखुकि उगु निगूलिं व हे प्रकारया साहित्य खः । अथे धायेगु छुं छगू उपन्यासयात महाकाव्य धाये थें जक जुइ ।

६. ग्रन्थकार क्षेमेन्द्र

क्षेमेन्द्र, व्यासदास नामं प्रख्यात जुयाच्वंम्ह, काश्मीरयाम्ह खः । वसपोल थःगु ग्रन्थ दशावतारचरित्र रचना यानाबिज्याबलय् ता ई तक्क त्रिपुरेश धैगु पर्वतय् च्वनाबिज्याःगु खने दु । क्षेमेन्द्रया वंशवृक्ष, वसपोलया हे काय् सोमेन्द्रं अवदानकल्पलताया भूमिकाय् बियातःगु जुल । क्षेमेन्द्रं छगू धनी परिवारय् च्वनाः सुविधायुक्त जीवन हनावंगु सिइदु । क्षेमेन्द्रं थः स्वम्ह गुरुपिनिगु नां न्ह्यथनातःगु दु । इपिं खः –

१) विद्यावृत्तिया च्वमि अभिनवगुप्त, गुम्हेसिगु पाखें वसपोलं काव्य रचना यायेगु कला सयेकाकाःगु खः ।
२) भागवत संप्रदायया छम्ह आचार्य सोम ।
३) मेम्ह खः गंगक ।

मणिचूडावदान

𑐩𑐞𑐶𑐔𑐹𑐜𑐵𑐰𑐡𑐵𑐣

King Maṇicūḍā's Perfection of Giving

न्हापा छगु समयय् साकेत धइगु अद्भूतगु नगरय् 'हेमचूड' धैम्ह जुजुं तुइसे च्वंगु दरबारय् फुक्क प्रकारयाः बाबांलाःगु वस्तुकं चाहुयेकाः राज्य यानाच्वन । जुजु न्हियान्हिथं शक्तिशाली जुयावल । अथेसां वसपोलं सकसितं यइपुसेच्वंक मधुरगु वचन खँ ल्हाइगु जुयाच्वन । वसपोलया थःगु प्रभुत्वयागु व्यक्तित्व दुसां तस्सकं हे धैर्य तथा सहनशीलता दुम्ह जुयाच्वन । शान्तिप्रिय तथा विनितम्ह जुयाः सुशील तथा विवेकवान्म्हया नापं वसपोल फुक्क प्रकारयागु गुणं युक्तम्ह जुयाच्वन । नाप नापं वसपोल दानशीलता व महाकरुणायागु निगू गुणं अलंकृत जुयाः तःधंगु पुण्य दुम्ह नं जुयाच्वन ।

छन्हु वसपोलया प्रियम्ह, देवीसमानम्ह महारानी गर्भवती जुल । गर्भधारण यासांनिसें रानीया दान यायेगु ज्या-खँय् न्हापा स्वया नं अप्वः उत्साह दयावल । वसपोलं सरस्वतीदेवीं थें तुं धर्मया शब्द असीमित मधुर वचनं न्ववानाबिज्याइगु जुयाच्वन । जुजुं नं प्रजाजनपिंत माःमाःगु भौतिक वस्तु दानयानाः धर्मया खँ न्यंकाः सन्तुष्ट याना बिज्यानाच्वन ।

गर्भपूर्ण जुइवं छन्हु रानीं शीरय् उष्णीष चूडामणि दुम्ह काय् मचा छम्ह बुइकल । उम्ह मचा पूर्वजन्मयागु खँ नं लुमंके फुम्ह जुयाच्वन । वयात 'मणिचूड' धकाः नां छुनाबिल । वयागु नां काये मात्रं वयाके दुगु मणि चम्कय् जुइगु जुयाः चान्हयूनं न्हिनय् थे च्वनीगु, अभ नँयागु धातु नं लुँ जुइगु, जीवन अमृत प्राप्त जुइगु जुयाच्वन । अले थ्व हे लुं सकलसिगु इच्छायात नं संन्तुष्ट याना बिइफइगु जुयाच्वन ।

उम्ह मचा जन्म जुबलय् देवतापिसं आकाशं स्वांवागायेकाहल। नापं वसपोलयात राजछत्रं कुइका: विजयध्वज तथा चामर पंखा नं गाला ब्यूगु जुल। राजकुमार त:धिक जुया: शक्तिशाली जुयाव:लिसे अनेक प्रकारयागु ज्ञान बुद्धि दुम्ह नं जुल। कथहं उमेर जायावसेलिं सिहासनय् तया: राज्यारोहण यानाबिज्यात। वसपोल दान यायेगु मनसुवा दुम्ह जूगुलिं याना: सकल प्रजागणपिं सुखी जुयाच्वन। वसपोलयागु राज्यय् फ्वगिं धैपिं माले हे थाकूगु जुल।

उगु बखतय् भृगु परिवारयाम्ह ऋषि छम्हेसिया 'पद्मावती' धैम्ह छम्ह म्ह्यायम्चा दुगु जुयाच्वन। उम्ह मचा पलेस्वांया दथुं जन्म जूम्ह: अतिकं बांला:म्ह व हिसि दुम्ह जुयाच्वन। उम्ह मचायात देवतापिंत द्वहलपीगु यज्ञ अमृतया रस त्वंका: पालन-पोषण यानात:गु जुयाच्वन।

त:धिक जुया थ: म्ह्यायम्चा महारानी यायेत लाइक जुसेंलि ऋषिं मणिचूड जुजुयात कन्यादान यानाबिज्यात। अले जुजुं उम्ह ऋषियात न्यनाबिज्यात- "छलपोलया छु इच्छा दु, धयाबिज्याहुँ, जिं पूवंकाबिइ।" अनंलि व ऋषिं धाल- "भो महाराज! जित: छुं: नं मा:गु मदु। इलय-ब्यलय छलपोलं यज्ञ जक यानाबिज्यासां गा:।

कथंह जुजु व रानीपाखें 'असूत पद्मचूड' नांम्ह काय् मचा छम्ह जन्म जुल। व मचाया शिरय् पलेस्वांया मुकुट दुगु जुयाच्वन। छाय्धा:सा व मचायाके अबुम्हसिया समान गुणधर्मत दुगु जुयाच्वन। छन्हु ऋषिं या:गु गुणया पलेसा पुलेकथं जुजुं छगू महायज्ञ अनुस्थान यायेगु इच्छा कथं यज्ञ यानाबिज्या:गु जुल। यज्ञ यानाच्वंगु बखतय् यज्ञशालां शक्र देवराज तस्सकं गंसिम्ह राक्षसया भेष कया: थहाँवया: जुजुयात नये थे स्वया: थथे धाल- "जित: नयेगु-त्वनेगु वस्तु ब्यु, जि तस्सकं नये पित्याल, जित: तस्सकं प्यास चाल।" अले उम्ह राक्षसयात अनेक प्रकारयागु नयेगु-त्वनेगु वस्तु न्ह्यने तये हल। तर, व राक्षसं फुक्क नयेगु वस्तु हुंकनथ्यंक वांछवया: थथे धाल- "जित: थुज्यागु फोहरगु वस्तु मय:। जितला नकतिनि स्याना:म्ह प्राणियागु ला व यक्को दयेक हि त्वनेमा:गु दु।"

राक्षसयागु खँ न्यना: जुजुया अथे याये थथे याये मसिया: थुकथं विचा: यानाबिज्यात- 'छुं जुया:, जिं नकतिनि स्याना:म्ह प्राणीयागु ला व हि मबिल धा:सा व राक्षस अवश्यनं नये मखना: तस्सकं दु:ख सियाच्वनीगु जुल। अथे नं मेपिंत स्यायेगु नं उचित मजू छुं जुया: अथे या:सा मेम्ह प्राणीयातनं दु:ख जुइगु हे जुल।' अनंलि वसपोलं सकसिकें सल्लाह कया: न्यनास्वयाबिज्यात। अथेनं छुं उपाय लुइके मफुत। अथे जूगुलिं जुजुं थ:गु जिउ हे बलिदान बिइत क्वछित। अले जुजुं थ:गुहे शरीरय् च्वंगु ला पाँय् ध्यना: व राक्षसयात ला हिं नका: वयागु इच्छा पूवंकाबिल।

जुजुं थथे या:गु खना रानी पद्मावती मूर्च्छा जूवन। थुखे जुजुयागु थुज्या:गु दुष्कर चर्याया कारणं पृथिवी कम्पमान जुल। इन्द्रं नं जुजुयागु थुज्या:गु दुष्कर चर्या व करुणां युक्तगु ज्या खना: राक्षसयागु भेष त्व:ता: थ:गु स्वरुप दर्शन बिल। अनंलि जुजुयात अनेक दैविक भैषज्य वास: बिया घा: जुयाच्वंगु लायेकाबिल। अथे हे जुजु, रानी सहित राजपरिवार फुक्कसित नं अनेतनेगु कोसेली बिल। उलिजक मखु, इमिसं छु छु इच्छायात; रत्न, सल, किसि, खाद्यवस्तु आदि फुक्क ब्यूगु जुल। थथे कोसेलि ब्यूगु मध्यय् सुन्दरपर्वत नां जुयाच्वंम्ह किसि छम्ह नं दूगुजुयाच्वन। व किसि छन्हु हे दिने सलंस: माइल न्यासिवना: चाहिलेफुम्ह जुयाच्वन। उम्ह किसियात राज्यपाखे हें 'ब्रम्हरथ' धका: नामाकरण यानात:गु जुयाच्वन।

छन्हु 'मारिचि' धैम्ह ऋषिया 'बाहिक' धैम्ह शिष्यमचा छम्ह दरबारय् वया: थथे हाला जुल- "जिमि तस्सकं बुढाम्ह, सने हे मफुम्ह गुरु छम्ह दु। मेपिंत ज्ञानया शिक्षा निरन्तर रूपं बियाच्वनेत वसपोलयात च्य:-भ्वातिं मालाच्वन। वसपोलं जुजुया कला पद्मावतीदेवी व वसपोलया काय्यात फ्वनाह:गु दु।"

थथे धा:गु खँ न्यना: जुजुं धयाबिज्यात- "जिमि रानी नाप बायाच्वनेगु जित: तस्सकं थाकु। जिगु प्राण स्वयानं जित: जिमी रानी य:। अथे हे, जिम्ह काय् थ्व राज्यया आशाया केन्द्र ख:। अथेसां नं जिं छन्त इपिं निम्हं बिइगु जुल।" थुगु कथं व जुजुं थ:म्ह रानी व काय्यात दान यानाबिज्यात। अले व 'वाहिक' धैम्ह शिष्यमचां इमित नापं ब्वना यंका: थ:गुरु ऋषिया थाय् वन।

उगु बखतय् छिमेकिम्ह कुरुदेशया जुजुं मणिचूड जुजुया धन-सम्पत्ति खना: ईर्ष्या जुया: उगु देयाम्ह सुन्दर पर्वत नां जुयाच्वंम्ह किसि फ्वनाहल। उम्ह किसि दान कया यंकूगु खँ न्यना: मन्त्री तस्सकं तंम्वयेका: कुरु देशय् त:धंगु सेनाया फौज छ्थ्व: छ्वयाबिल। अनंलि मणिचूड जुजुं विचा: यानाबिज्यात- 'कुरु राज्य ला अ:पुक हे त्याकेफइगु ख:। अथेसां ल्वापु याना: सनाच्वनेबलय् यक्को मनूत सिइगु जुल। अहो ! राज्य संचालन याय धैगु गुजा:गु थाकुगु ?' थथे मतिइ लुइका: मन खिन्न यानाच्वन। थथे चिन्तना यानाच्वंबलय् प्यम्ह प्रत्येक बुद्धपिं सुनसानगु जंगलं अन खनेदयेक: वया: आकाशय् हे च्वना: जुजुयात एकान्त स्थानय् च्वनेगु जीवनया अनुशंसा कनाबिज्यानाच्वन। अनंलि जुजुं तुरुन्त हे राज्य त्याग: याना एकान्त जंगलय् वना: प्रत्येक बुद्धपिं नापसतुं ध्यानय् च्वना: जीवन हनाबिज्यात।

देशय् जुजु मदुसेंलि मन्त्रीगणपिं थुखे, मा:रिची ऋषियाथाय् वना:, जुजुया काय् राजकुमार लितबिइत बिन्ति या:गु जुल। व मा:रिची ऋषिं नं राजकुमारयात लितबिया: राज्यारोहण याना: सेना आदि तयार यानाब्यूगु जुल। अनंलि कुरुदेया

सेनातय्त बुका: तुरुन्त त्याकाबिल । अले कुरुया जुजु 'हस्तिना' धइगु देशय् बिस्युंवंगु जुल ।

अनंलि कुरु देशय् वा मवया: तस्सकं दु:ख कष्ट जुल । अनिकाल जुया: संक्रामक रोग फिजय् जुल। जुजुं फुक्क मन्त्रीतय्के सल्लाह कया स्वत। अले इमिसं मणिचूड जुजुयात मालेत छम्ह घोडसवारयात छ्वयेगु निर्णय यात । घोडसवारं हिमालय पर्वतय् ध्यान यानाच्वंम्ह जुजुयात खंकल । अनंलि न्याम्ह ब्राम्हणयात मणिचूड जुजुयात लित ब्वनाहयेत छ्वगु जुल। उगु हे इलय् जुजु छक्व: मारिचि ऋषि च्वनाच्वंगु जंगलय् बिज्या:गु जुयाच्वन ।

मणिचूड जुजु अन ख्वातुगु जंगलय् वनाच्वंगु बखतय् सुनानं करुण क्रन्दन सलं थ:गु नां कया: बिन्तिभाव यानाच्वंगु ता:गु जुयाच्वन। जुजुं उधिमय धयाबिज्यात - "धन्दा काये म्वा:, जिं छन्त उद्धार यानाविइ। अनंलि जुजु व स: व:गु थासय् ब्वाँय् वना: स्व:वंबलय् अन व ख्वयाच्वंम्ह थम्ह:हे रानी खंगु जुल। उम्ह रानीयात जंगलय् स्वां व कन्दमूल कायेकेह:गु जुयाच्वन ।

छन्हु 'शवरी' धैम्ह शिकारी थ: छबथांथ: पासापिं मुना: रानी च्वनाच्वंगु थासं वया च्वंगु जुल । अन वं रानीयात खनेवं जवरजस्ति बुयायंकल । रानी ग्याना: पिच्याक्क हाल। शिकारीतय्सं अन जुजुयात साधु थें च्वंगुलिं याना: वयात तस्सकं ब्वबिया: रानीयात जवरजस्तिं यंकाच्वन ।

जुजुया थ:म्ह रानी हानं मेपिनि दासी जूगु खना: मायावना विरह: जुइकाच्वन । 'जुजु जुया: अलंकारं छायेपिइका: च्वाम्वलं गायेका च्वनेगु धैगु वा मेमेगु वैभव सम्पत्ति धैइगुलिइ वास्तवय् सुख धैगु छुँ नं दूगु मखु।' वसपोलं थ्व खनाबिज्यात कि 'थ्व सुखय् न्ह्याबलें दु:ख प्ययेपुनाच्वनीगु जुयाच्वन ।' जुजुया थथे चिन्तना यानाच्वंगु बखतय् मारदेवपुत्रं जुजुयागु शान्तगु समाधि भंग यायेत देवीया रूप कया: थथे धाल-

"भो राजन् ! यदि छलपोलं ब्वाँय् वना: रानीयात बचे या:मवन धा:सा लीपा गुबलें नापलाये दइमखुत उकिं विलम्ब यानाबिज्यायेमते।" मारदेवपुत्रं हानं धाल- "बिछोड जुयाच्वनेगुलिं याना: मनय् शान्ति ला गनं दइ, दु:ख व ब्याकुल सिवाय् ।"

अनंलि जुजुं लिस: बियाबिज्यात- "धर्मया कारणं जिमि रानीया विषयलय् जित: दु:खया अनुभव मजू। थ्व जीवनय् सुख धैगु मृगतृष्णा थें जक ख: । दु:ख न्ह्याबलें दयाच्वनि । झीगु थ:गु जिउ, थ:य:पिं मनूत वा गुलि नं मतिना याना तयापिं दु, उपिं सकलें स्वांफ्वलय् च्वनीगु ल: फुति थें जक ख: । नां व इज्जत धैगु नं प्याखं सिधेबलय् थें वा पल्पसा त्वइबलय् थें पलख जक च्वनीगु ख: । थ्व संसारिक जीवन

धैगु सर्प संकाच्वनीगु म्ये च्वका थें जक खः। फुक्क प्रकारगु मोज-मस्ति यायेगु धैगु क्षणिक मात्र खः। भ्रीगु वन्धन धैगु म्हगसे विवाह याना धकां म्हंकाच्वने थें जक खः। सुख धैगु नं फसय् सनाच्वंगु घ्योःदेवामत थें खः। भ्रीगु न्हिथंयागु जीवन चर्या धैगु अय्लागुलुतय्गु प्याखँ थें खः। अथे जूगुलिं जीवनया धात्थेंगु सार वस्तु प्राप्त यायेगु निमित्तय् ध्यान च्वनेत तपस्वीपिनिगु जंगलय् वनेत्यना।" थुलि धयाः जुजुया थःगु लँ लिना वन।

उगु हे इलय् कुरु देशया न्याम्ह ब्राम्हणपिं वयाः जुजुयात थःगु देशय् अनिकाल जुयाः रोगं कयाः दुःख सियाच्वंगु खँ कंवल। जुजुं नं अनच्वंपिं मनूतय्सं दुःख सियाच्वंगु खँ न्यनाः मन ची मफयाः इमित शान्त यायेत तुरुन्त हे जःगु तलवार छपु कयाः थःगु शिरय् च्वंगु मणि लिकया बिज्यात। थःगु शिरय् घाः याःगु लिं जुजु बेहोश जुया वन। पलखालिपा होश वयेवं थःगु ल्हाःतय् मणि तया; पाप मदुम्ह जुजुं ब्राम्हणतय्त थथे धयाबिज्यात- "जिं छिमित थ्व मणि खुशीसाथ सकल प्राणीपिनिगु हित-सुख कामना यानाः बिइगु जुल। थ्व मणि कुरु देशय् यंकेवं अनिकाल व रोग-व्याधि दक्वं शान्त जुयावनी। अले सकसितं हित-सुख जुयाः समृद्धि प्राप्त जुइ।" जुजुया मणि लिकाःगुलिं शिरं हिबा न्ह्यात। पृथिवी छक्व कम्पायमान नं जुल। देवलोकय् च्वपिं देवतापिं नं बोधिसत्त्वयागु थुज्याःगु अद्भूतगु चर्या स्वयेत वःगु जुल।

जुजुं यानाबिज्यागु थुगु दुष्कर चर्याया समाचार न्यंकनं फिजय् जुल। अनंलि वसपोलया काय्, मन्त्रीगणपिं, प्रजागणपिं, मरिची ऋषि व रानी पद्मावती सहित सकलें वसपोलया थासय् ब्वाँय् वयाः स्वः वल। पद्मावती रानीं जुजुयागु अवस्था खनेवं मूछर्चा जूवन। थुबलय् ऋषिं जुजुया न्ह्यःने वनाः बिन्ति यात- "भो महाराज ! छलपोलं थथे पराक्रमपूर्वक तर, हथासं यानाबिज्याःगु दानय् भतिचा नं पश्चात्ताप मजूला ? छु पुण्यया लोभं थ्व दान यानाबिज्यानागु ?"

अनंलि हिं बुत्तु बुलाच्वंम्ह जुजुं लिसः बिल- "जि छुकियागु नं लोभं दान यानागु मखु। मात्र सकल प्राणीपिंत उद्धार यायेगु कारणं जक यानागु खः। अथे जुयाः नितिं जित भ्याःभच्चानं पश्चात्ताप मदु। यदि जिं धैगु थ्व खँ सत्य खःसा जिगु शरीर न्हापाथेंसतुं जुइमा।" थथे धाये मात्रं नं जुजुयागु शरीर न्हापाथेंसतुं स्वस्थ जुल। अले वसपोलयागु शिरय् मणि न्हापाथेंसतुं खने दत।

अनंलि शक्र, ब्रम्हा व मेमेपिं देवतापिसं, अथे हे राजकुमार, मन्त्रीगणपिं, भारदारपिं, मरिची ऋषि व रानी पद्मावती सकलसिनं जुजुयात राजदरबारय् लिहाँ बिज्यायेत इनाप यात। जुजुं लिसः बियाबिज्यात- "छिमिसं जितः सिंहासनय् च्वं

धा:सां जित: थ्व संसारिक सुखभोगय् आनन्द मता: । न्हापा छपुच: प्रत्येक बुद्धपिंसं जित: त:धंगु करुणा तसे धयाबिज्यात- “भो महाराज ! गुबलये छलपोलं थ:गु हे शरीर दान याये फइ, उबलय् तिनि प्राणीपिंत हित यायेफइ । आ: जिं धर्मदान याना: सकल प्राणीपिंत हित याये ।” अनंलि जुजुं आकाशमार्गय् लँ दयेका: थ:गु दरबारय् लिहाँ बिज्यात । अले सकलसित धर्ममार्गय् प्रतिष्ठित यानाबिज्यात ।

३

व्याघ्रयवदान

व्याघ्रवदान

The Tigress: the Karma of Generosity

छक्वः भगवान् बुद्ध राजगृहया कलन्दक निवापय् विराजमान जुयाबिज्याःगु बखतय् 'अर्थदत्त' धैम्ह जहाज नायःया कलाःनं ज्वःलाःपिं निम्ह काय्पिंत जन्म बिल । मस्त जन्म जूगु गुलिचां मदयेवं वया भातम्ह सिनावन । अले उम्ह 'निशिता' नां जुयाच्वंम्ह नायःया कलाःम्हसिनं थः काय्पिंत आपालं हे दुःखसियाः पालन-पोषण यानाः ब्वलंकल । थःम्हं मुंकातयागु ध्यबा खर्च यायां फुक्क फुनावने धुंसेंलि उम्ह मिसां अपराधिपिनिगु ज्या यायेगु क्वछित । थः निम्ह काय्पिंत नं वं खुयेगु, लुटय् यायेगु ज्या स्यनाबियाः तालीम बिल । चीधिकचांनिसें हे खुँ जूपिं इपिं मस्तय्सं नाप नापं च्वंपिं फुक्कसिके नं भतिभति यानाः खुयाहये सयेकूगु जुल । तःधिकः जुयावसेंलि इमिसं थःपिनिगु ज्या नं तःधंका यंकल । इपिं जा छैंय् सुनानं मसिइक, मखंक सुतुक्क दुहाँवनेगु कलाय् निपुण जुइधुंकूगुलिं, इमिसं नगरय् दुनेच्वंगु छँखा छैंखाय् दुहाँवनाः यक्व यक्व हे धन-सम्पत्ति खुयाहये फत ।

छन्हु इमिसं खुयाकयाः च्वंबलय् पिवाः च्वनाच्वंपिं निम्ह तिपुलिं जानाः इमित ज्वन । अले इमित जुजुयाथाय् पेश याये यंकल । जुजु अजातशत्रुं नं इमित दण्ड बिइगु क्वःछिनाः आदेश बिल, "थुपिं मांम्ह व काय्पिं स्वम्हसित नं सिखलं चिनाः इमिगु ल्हाः-तुति त्वाःल्हानाछ्वः । धात्थें नं इमिसं तःधंगु अपराध याःगु खः, इमिसं देशया कानूनय् मच्वंगुलिं इमित मृत्युदण्ड ब्यू !"

इपिं स्वम्हसित नं मृत्युदण्ड बिइगु थासय् यंकेन्त्यः मनूतयूत क्यनेत नगरय् न्यंकभनं चाःहिकेयंकल । भगवान् बुद्धं तापाकंनिसें इमित खंकाःबिज्यात । इमिगु दुःख

बांलाक थुइकाः, करुणा तयाः वसपोल इमित मृत्युदण्ड बिइगु थासय् बिज्यात। अले वसपोलं इमित शरणय् कयाः इमिगु ज्यान बचय् यानाबिज्यात। जुजुं इमित चिनातःगु सिखः फ्यंकेबियाः मुक्त यात। अनंलि इपिं स्वम्हं भगवान् बुद्धयागु ल्यूल्यू वनाः भिक्षु-भिक्षुणी जुल। लिपा अभ्यास यायां इपिं स्वम्हं अर्हत् जुल।

भिक्षुपिसं इपिं स्वम्हसिनं नं थुकथं तःधंगु ज्ञान कायेफूगु खनाः तस्सकं आश्चर्य जुयाः भगवान् बुद्धयाके "न्हापा इमिसं छु यानावःगुलि थौं थपाय्‌धंगु ज्ञान प्राप्त याना कायेफत" धकाः न्यन ? भगवान् बुद्धं अले, थथे लिसः बियाबिज्यात,

"न्हापा न्हापा नं, इपिं स्वम्हं जिगु शरणय् वःपिं खः। उबलय् थुम्ह मांम्ह जुयाच्वंम्ह छगू ख्वातुगु जंगलय् च्वनीम्ह ग्यानापुसेच्वंम्ह मांधुँ जुयाच्वंम्ह खः। छन्हु, व मांधुँया नये पित्याबलय् सीथें च्वंबलय् वं थः मस्तयत हे नयेत स्वयाच्वंगु जुयाच्वन। उबलय् जि छम्ह राजकुमार 'करुणारेखा' नांम्ह बोधिसत्त्व जुयाच्वनाम्ह खः। जिं इपिं धुँत खनाः तस्सकं करुणा वनाः इमित थःगु शरीरयागु हे ला-हि नकाः-त्वंकाः इमित रक्षा यानावया। उबलय्‌यापिं मांधुँ व वया मस्त थुपिं हे मांम्ह व कायूपिं खः। जिं इमित शरीर हे दान यानागुया फलं थौं इमिसं नं सत्य खंकेफत।"

भगवान् बुद्धयागु मुखारविन्दं थुजाःगु खँ न्यनाः परिषदय् च्वनाच्वंपिं फुक्कसिनं हे वसपोलया करुणायागु भण्डारय् तःधंगु श्रद्धा तल।

९५

